

Moduł ekonomiczno-finansowy w szkole podstawowej

Komentarz dydaktyczny do podstawy programowej

Autorzy: dr hab. Tomasz Rachwał, prof. UEK (*rozdział 1, aneks*)
dr hab. Krzysztof Waliszewski, prof. UEP (*rozdziały 4 i 5*)
dr Marta Musiał (*rozdziały 2 i 6*)
dr hab. Anna Warchlewska (*rozdziały 7 i 8*)
mgr Monika Wojciechowska (*rozdział 3*)

Redakcja merytoryczna: dr hab. Tomasz Rachwał, prof. UEK, dr Gabriela Ziewiec-Skokowska

Redakcja językowa: Agnieszka Anulewicz (At Once)

Skład: Wacław Krysztal (At Once)

Okładka: Michalina Walusiak

ISBN (dla wersji elektronicznej): 978-83-68752-13-7

ISBN (dla wersji drukowanej): 978-83-68752-14-4

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy
ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa
tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

Copyright© Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy

Wzór cytowania:

Rachwał, T., Waliszewski, K., Musiał, M., Warchlewska, A., Wojciechowska, M. (2026). *Moduł ekonomiczno-finansowy w szkole podstawowej. Komentarz dydaktyczny*. Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy.

Materiał przygotowany przez Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy w ramach zadania: „Tworzenie, aktualizacja i monitoring podstaw programowych oraz innych kluczowych regulacji systemu oświaty”, finansowanego ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej na podstawie umowy nr MEN/2025/DIR/89 z dnia 30 stycznia 2025 roku.

Warszawa 2026

Egzemplarz bezpłatny

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Znaczenie modułu ekonomiczno-finansowego w edukacji szkolnej	7
2. Cele i założenia modułu ekonomiczno-finansowego	11
3. Powiązanie modułu z Krajową Strategią Edukacji Finansowej oraz Ramami Kompetencji Finansowych UE i OECD dla dzieci i młodzieży	17
3.1. Krajowa Strategia Edukacji Finansowej	17
3.2. Ramy kompetencji finansowych UE i OECD dla dzieci i młodzieży	19
3.3. Zbieżność podstawy programowej dla szkoły podstawowej z Ramami	20
3.3.1. Ramy dla grupy 6–10 lat	20
3.3.2. Ramy dla grupy 11–15 lat	21
4. Realizacja modułu ekonomiczno-finansowego w poszczególnych przedmiotach	24
4.1. I etap edukacyjny – edukacja wczesnoszkolna	24
4.2. II etap edukacyjny – klasy IV–VIII	26
4.2.1. Edukacja obywatelska	27
4.2.2. Geografia	27
4.2.3. Matematyka	29
4.2.4. Zajęcia praktyczno-techniczne	30
5. Edukacja ekonomiczno-finansowa w nauczaniu innych przedmiotów	33
5.1. Język polski	33
5.2. Historia	35
5.3. Informatyka	36
5.4. Języki obce nowożytne	36
5.5. Zajęcia z wychowawcą	36
Podsumowanie	37
6. Edukacja ekonomiczno-finansowa w praktyce szkolnej – formy, metody kształcenia, środki dydaktyczne	39
7. Wyzwania dydaktyczne i rekomendacje dla nauczycieli	45

8. Inspiracje dydaktyczne oraz rekomendowane źródła i materiały	50
8.1. Mikromoduły 5-minutowe	50
8.2. Praca z dokumentami codziennego użytku	50
8.3. Mini case studies (ministudia przypadku) i historyjki (krótkie sytuacje problemowe).....	51
8.4. Gry i symulacje edukacyjne	51
8.5. Projekty uczniowskie.....	51
8.6. Metody oparte na analizie mediów i środowiska cyfrowego.....	51
8.7. Metody wykorzystujące sztuczną inteligencję	52
Bibliografia	55
Aneks – edukacja ekonomiczno-finansowa w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej.....	57

Wprowadzenie

Publikacja dotyczy edukacji ekonomiczno-finansowej w szkole podstawowej – obszar, który w ostatnich latach zyskał na znaczeniu zarówno w debacie publicznej, jak i w działaniach systemowych związanych z reformą polskiej oświaty. Wprowadzenie modułu ekonomiczno-finansowego do nowej podstawy programowej stanowi odpowiedź na rosnące zapotrzebowanie społeczne i edukacyjne w tym zakresie. Niezbędne jest przygotowanie młodych ludzi do świadomego, odpowiedzialnego i sprawczego funkcjonowania w świecie dynamicznych przemian społecznych, gospodarczych i technologicznych.

Treści z zakresu edukacji ekonomiczno-finansowej zostały uwzględnione we wszystkich podstawach programowych, dla przedszkoli i dla uczniów szkół podstawowych, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym lub znacznym. Dzieci już od najmłodszych lat stykają się z finansami. Uczeń szkoły podstawowej często już zarządza kieszonkowym, dokonuje wyborów zakupowych, obserwuje reklamy i korzysta z cyfrowych form płatności. Te codzienne doświadczenia, jeśli nie zostaną wsparte systematyczną edukacją, mogą prowadzić do kształtowania nawyków nie zawsze korzystnych dla samego ucznia i społeczeństwa. Publikacja ma więc na celu wyposażenie nauczycieli w wiedzę, inspiracje i praktyczne narzędzia, dzięki którym treści ekonomiczno-finansowe staną się naturalną, angażującą częścią procesu dydaktycznego.

Publikacja powstała w przekonaniu, że edukacja ekonomiczno-finansowa nie jest dodatkowym obciążeniem, lecz szansą na wzbogacenie lekcji edukacji wczesnoszkolnej, matematyki, geografii, edukacji obywatelskiej, zajęć praktyczno-technicznych czy języka polskiego o konteksty bliskie życiu uczniów. Pokazujemy, jak w prosty, bezpieczny i skuteczny sposób włączać treści ekonomiczno-finansowe do kształcenia, jednocześnie rozwijając krytyczne myślenie, przedsiębiorczość oraz odpowiedzialne postawy. Szczególną uwagę poświęcamy wyrównywaniu szans edukacyjnych. Treści modułu pomagają ograniczać różnice wynikające z domowych doświadczeń finansowych, dając wszystkim dzieciom równy dostęp do podstawowej orientacji w sprawach gospodarczych.

Poradnik nawiązuje do kluczowych dokumentów strategicznych – *Krajowej Strategii Edukacji Finansowej* (2024) oraz *Ram Kompetencji Finansowych UE i OECD dla dzieci i młodzieży* (2023) – a jednocześnie pozostaje praktycznym przewodnikiem po codziennej pracy w klasie. Zawiera zarówno uzasadnienie wprowadzenia modułu, wyjaśnienie jego roli i miejsca w poszczególnych przedmiotach szkolnych, jak i konkretne inspiracje dydaktyczne oraz wskazówki dotyczące przewyższania typowych trudności.

Jesteśmy przekonani, że systematyczna, interdyscyplinarna edukacja ekonomiczno-finansowa przyczyni się do kształtowania pokolenia młodych Polaków lepiej przygotowanego do wyzwań dorosłości – zdolnego do racjonalnego planowania, podejmowania mądrych decyzji ekonomicznych, odpornego na manipulacje marketingowe i świadomego wpływu własnych decyzji na otoczenie społeczno-gospodarcze i środowisko przyrodnicze.

Życzymy inspirującej lektury i owocnej pracy z uczniami!

Autorki i autorzy

1. Znaczenie modułu ekonomiczno-finansowego w edukacji szkolnej

Edukacja ekonomiczno-finansowa w szkole podstawowej stanowi jeden z fundamentów współczesnego kształcenia ogólnego. Łączy wiedzę teoretyczną z praktycznymi umiejętnościami potrzebnymi uczniom w ich codziennym życiu oraz w dorosłości, w warunkach dynamicznie zmieniającej się gospodarki. W nowej podstawie programowej edukacja ekonomiczno-finansowa została ujęta jako jeden z modułów tematycznych.

Moduły tematyczne skupiają się wokół wielowymiarowego zagadnienia lub zjawiska, które wymaga spojrzenia z perspektywy kilku obszarów wiedzy. Ich wprowadzenie wynika z potrzeby holistycznego podejścia do edukacji umożliwiającego uczniom zrozumienie złożonej rzeczywistości przez integrowanie treści z różnych przedmiotów wokół aktualnych, międzyprzedmiotowych problemów. W ten sposób moduły pozwalają na rozwijanie umiejętności łączenia, np. umiejętności matematycznych z wiedzą geograficzną czy edukacją obywatelską, bez konieczności formalnej współpracy nauczycieli – choć takie współdziałanie jest pożądane i może istotnie wzbogacić proces dydaktyczny, a także zwiększyć stopień osiągnięcia zakładanych efektów uczenia się. Dzięki nim uczniowie nie tylko opanowują podstawową wiedzę z danego zakresu, ale także dostrzegają powiązania między zjawiskami, patrząc na nie z różnych perspektyw, co sprzyja krytycznemu myśleniu i transferowi wiedzy do życia codziennego.

Koncepcja modułu ekonomiczno-finansowego opiera się na założeniu, że szkoła podstawowa to etap, w którym dzieci po raz pierwszy regularnie stykają się z pieniędzmi i mechanizmami gospodarki – zarządzają własnym budżetem (np. kieszonkowym, prezentami finansowymi od rodziny), obserwują zmiany cen w sklepach, funkcjonowanie różnych przedsiębiorstw w okolicy czy wpływ decyzji konsumenckich na środowisko. Wprowadzając treści nauczania, takie jak planowanie budżetu, rozumienie mechanizmu cen czy analizy prostych transakcji, moduł ten nie traktuje ekonomii i finansów jako suchej dyscypliny przeniesionej z poziomu akademickiego w sposób uproszczony do szkoły podstawowej, lecz jako narzędzie do budowania świadomości ekonomicznej i rozwoju inteligencji finansowej dzieci i młodzieży. Ta świadomość obejmuje nie tylko obliczenia związane z pieniądzem, lecz także pewne etyczne dylematy, takie jak różnica między potrzebą a zachcianką, konsekwencje nadmiernej konsumpcji dla Ziemi jako planety czy dostrzeganie wartości pracy.

Zagadnienia ekonomiczno-finansowe pojawiają się już na etapie wychowania przedszkolnego. Wiedza i umiejętności z tego obszaru są poszerzane w szkole podstawowej. W klasach I–III dzieci poznają, czym jest pieniądz, dostrzegają konieczność i wartość pracy przez zabawowe formy

uczenia, np. symulacje prowadzenia sklepiu klasowego. W klasach IV–VIII wzrasta złożoność tej problematyki. Na tym etapie edukacji wprowadzane są już takie zagadnienia jak podatki czy oszczędzanie, co przygotowuje uczniów do bardziej abstrakcyjnego myślenia o finansach. Taki spiralny układ treści – powrót do tych samych pojęć i mechanizmów ekonomiczno-finansowych, ale na wyższym poziomie – zapewnia trwałość wiedzy i stopniowe budowanie pewności siebie w podejmowaniu decyzji finansowych.

Rola modułu ekonomiczno-finansowego w **kształtowaniu postaw odpowiedzialności** jest nie do przecenienia. Odpowiedzialność w tym kontekście oznacza nie tylko osobistą dyscyplinę finansową, lecz także zrozumienie, że ekonomiczne wybory wpływają na otoczenie: rodzinę, społeczność lokalną, a nawet kraj czy świat. Uczniowie uczą się, że decyzja o zakupie jednorazowego opakowania ma konsekwencje ekologiczne, a planowanie oszczędności – konsekwencje pozytywne dla przyszłej samodzielności finansowej. To podejście nawiązuje do ogólnej wartości kształcenia, gdzie odpowiedzialność jawi się jako postawa etyczna łącząca indywidualne działania dla korzyści własnych z dobrem wspólnym. Moduł zachęca więc do refleksji nad konsekwencjami: dlaczego warto oszczędzać wodę lub prąd nie tylko dla osobistych oszczędności, lecz także dla społeczeństwa w kontekście zrównoważonego rozwoju? Nauczyciele, integrując te treści podczas lekcji matematyki (np. obliczanie kosztów) czy edukacji obywatelskiej (prawa, ale zarazem odpowiedzialność konsumenta), pozwalają uczniom zastanowić się, jakimi konsumentami są oni sami, co zapobiega impulsywnym decyzjom w dorosłym życiu.

Edukacja ekonomiczno-finansowa na każdym etapie kształcenia powinna się opierać na szeroko rozumianej **przedsiębiorczości jako kompetencji kluczowej w europejskich systemach edukacji** (Rachwał, 2019). Jej ujęcie wykracza poza kwestię prowadzenia biznesu. W świetle europejskiej definicji jest to szeroki zbiór umiejętności życiowych umożliwiających kreatywne i etyczne działanie w niepewnej rzeczywistości. Przedsiębiorczość w tym kontekście to zdolność do wykorzystywania możliwości i pomysłów, przekształcania ich w wartość przez działania twórcze, krytyczne myślenie, inicjatywę i współpracę (Rachwał, 2019). Na poziomie szkoły podstawowej oznacza to uczenie planowania w ramach realizacji prostych projektów, np. organizacji konkursu, turnieju czy kiermaszu charytatywnego, gdzie uczniowie nie tylko liczą koszty i zyski, lecz także rozdzielają role i decydują o przeznaczeniu ewentualnych nadwyżek finansowych. Ta kluczowa kompetencja obejmuje więc wiedzę o procesach ekonomicznych oraz szereg umiejętności, w tym zarządzania ryzykiem i współpracy, a także postawę proaktywności. Przedsiębiorczość w tym rozumieniu nie jest więc cechą wrodzoną, lecz możliwą do kształtowania kompetencją, która najlepiej rozwija się właśnie dzięki edukacji

interdyscyplinarnej. W założeniu te wpisuje się moduł ekonomiczno-finansowy w szkole podstawowej.

Świadome uczestnictwo w życiu społecznym i gospodarczym to kolejny ważny cel realizacji modułu. Uczniowie uczą się „jak” zarządzać pieniędzmi oraz stawiają pytania „dlaczego?” i „jakie to ma konsekwencje dla mnie i otoczenia?”, rozumiejąc, jak ich decyzje ekonomiczne wpływają na społeczeństwo, np. przez patriotyzm gospodarczy (kupowanie lokalnych produktów) czy globalne współzależności gospodarcze (wpływ importu na kraje rozwijające się). Na lekcjach geografii moduł może więc obejmować dyskusje o handlu międzynarodowym, w edukacji obywatelskiej – o roli państwa w redystrybucji dochodów. To buduje empatię i solidarność, stanowiąc doskonałe podłoże do współpracy w ramach różnych przedsięwzięć zgodnie z ideą korczakowskiego wychowania ekonomicznego wyrażonego w *Bankructwie małego Dżeka* (Korczak, 2025). Moduł zachęca do aktywności ekonomicznej i myślenia w kontekście uzyskiwania nadwyżek finansowych oraz do działań prospołecznych, w ramach których również można rozwijać umiejętności współpracy, negocjowania czy budżetowania, tak kluczowe na dzisiejszym rynku pracy.

Wprowadzenie modułu uzasadniają dodatkowo współczesne potrzeby społeczno-gospodarcze i wyzwania edukacyjne. W erze digitalizacji decyzje finansowe odbywają się online – od mikropłatności w grach po zakupy w aplikacjach – co niesie ryzyko oszustw przy korzystaniu z elektronicznych płatności oraz uzależnień np. od hazardu. Dzieci z lepiej sytuowanych finansowo rodzin są lepiej chronione, choćby dzięki możliwości zarządzania większym kieszonkowym czy domowym dyskusjom o pieniądzu. W badaniu PISA 2022 polscy uczniowie uzyskali średnio 506 pkt, wobec średniej OECD 498 pkt; jednocześnie widoczne było właśnie znaczne zróżnicowanie wyników związane ze statusem społeczno-ekonomicznym. Szkoła musi kompensować te dysproporcje, oferując neutralne, bezpieczne środowiska uczenia o finansach osobistych – bez odwołań do dyskusji o prywatnych finansach rodzin uczniów. Globalne wyzwania, jak kryzys klimatyczny czy automatyzacja i robotyzacja pracy przy wykorzystaniu sztucznej inteligencji, wymagają od młodych ludzi umiejętności ekonomicznego myślenia, np. rozumienia zrównoważonej konsumpcji czy wpływu technologii na zatrudnienie. Moduł odpowiada na te potrzeby, wpisując się w realizację Krajowej Strategii Edukacji Finansowej (2024), która podkreśla odporność finansową i dobrostan finansowy jako cele długoterminowe.

Moduł ekonomiczno-finansowy **wspiera rozwój kompetencji przekrojowych** określonych w profilu absolwenta i absolwentki szkoły podstawowej, choć profil nie poświęca mu osobnego miejsca. Absolwent w świetle profilu to osoba o poczuciu sprawczości – zdolna do podejmowania inicjatywy i brania odpowiedzialności za swoje działania – co idealnie

koresponduje z ujęciami kompetencji w zakresie przedsiębiorczości realizowanymi w module. Kompetencje fundamentalne, jak rozumowanie matematyczne czy językowe, zyskują praktyczny wymiar przez analizę konkretnych dokumentów, np. cenników czy wykresów z danymi ekonomicznymi. Kompetencje przekrojowe, obejmujące krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów i współpracę, rozwijają się w symulacjach i projektach grupowych, np. planowaniu budżetu wycieczki szkolnej. W ten sposób edukacja ekonomiczno-finansowa staje się pomostem między (na pierwszy rzut oka abstrakcyjnymi) celami profilu a realnymi wyzwaniami i przygotowuje ucznia do aktywnego, refleksyjnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym.

Interdyscyplinarny charakter modułu czyni go elastycznym narzędziem dla nauczycieli różnych przedmiotów. W matematyce dominują obliczenia dotyczące cen, rabatów i prostych procentów, co rozwija precyzję oraz logiczne myślenie. Geografia wnosi perspektywę przestrzenną: rozwój poszczególnych sektorów gospodarki czy problematykę migracji (w tym ekonomicznych – zarobkowych) lub handlu międzynarodowego. Edukacja obywatelska skupia się na prawach i obowiązkach konsumenta, roli państwa w gospodarce i budżetach. Zajęcia praktyczno-techniczne umożliwiają realizację projektów technicznych przy ocenie kosztów wdrażania takich rozwiązań. Język polski wspiera interpretację tekstów nie tylko literackich, lecz także użytkowych, takich jak reklamy, umowy czy artykuły o tematyce ekonomicznej. Ta integracja, zgodna z zasadą uczenia przez działanie pozwala na naturalne wplatanie treści edukacji ekonomiczno-finansowej w codzienne lekcje – np. 5-minutowa analiza paragonu na matematyce czy dyskusja o wpływie mediów na konsumpcję na języku polskim. Nie wymaga ona przeznaczania całej lekcji na wspomnianą problematykę.

Znaczenie modułu wykracza poza szkołę – wpływa na całe życie ucznia. Badania pokazują, że wczesna edukacja finansowa zmniejsza ryzyko zadłużenia w dorosłości, gdyż buduje nawyki oszczędzania i planowania, co ogranicza możliwość podejmowania zupełnie błędnych decyzji ekonomicznych. W kontekście starzejącego się społeczeństwa moduł uczy także długoterminowego myślenia – jak budować poduszkę finansową na czarną godzinę, czy myśleć o inwestowaniu na emeryturę. Dla nauczycieli realizacja modułu to także szansa na rozwój własnych kompetencji – przez szkolenia i dostęp do rozmaitych materiałów oferowanych w ramach różnych projektów edukacyjnych dla szkół podstawowych.

Podsumowując, idea modułu ekonomiczno-finansowego polega na budowaniu spójnego, praktycznego komponentu edukacji szkolnej, który przygotowuje uczniów do świadomego i odpowiedzialnego życia w zmieniającej się gospodarce. Nie jest to „dodatek” do edukacji, lecz integralna część kształcenia, odpowiadająca na aktualne potrzeby społeczne.

2. Cele i założenia modułu ekonomiczno-finansowego

Edukacja ekonomiczno-finansowa w szkole podstawowej powinna mieć charakter wszechstronny: jednocześnie **rozwijać wiedzę, umiejętności praktyczne i odpowiedzialne postawy**. Jej celem jest przygotowanie uczniów do świadomego funkcjonowania w rzeczywistości, w której decyzje finansowe – nawet te drobne, codzienne – mają konkretne konsekwencje dla jednostki, rodziny, środowiska i społeczeństwa. Współczesny świat, zdominowany przez dynamiczne zmiany gospodarcze, rozwój technologii, różnorodne formy płatności, intensywną komunikację marketingową oraz szybkie tempo przemian na rynku pracy, wymaga od młodych ludzi umiejętności rozumienia procesów ekonomicznych, racjonalnego działania i krytycznego myślenia. Z tego względu głównym celem modułu jest rozwijanie nie tylko umiejętności rachunkowych związanych z finansami, lecz także świadomości finansowej przez wprowadzanie konkretnych zagadnień ekonomicznych, co pozwoli wyposażyć uczniów w podstawową orientację w gospodarce oraz w praktyczne kompetencje, które będą mogli wykorzystać w codziennym życiu oraz w ich przyszłych rolach społecznych.

Moduł ekonomiczno-finansowy odwołuje się do fundamentalnych celów edukacji określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego, a także do szerzej rozumianych zadań szkoły jako instytucji przygotowującej młodego człowieka do aktywnego, odpowiedzialnego i refleksyjnego udziału w życiu społecznym. Choć sama podstawa programowa nie zawiera osobnej sekcji poświęconej edukacji ekonomiczno-finansowej, to liczne zapisy odnoszą się do kompetencji, które stanowią jej fundament, w tym do przedsiębiorczości, odpowiedzialnego działania, rozumowania matematycznego, krytycznego myślenia i umiejętności praktycznego stosowania wiedzy.

Punktem wyjścia jest wizja szkoły jako środowiska wspierającego wszechstronny rozwój ucznia: intelektualny, emocjonalny, społeczny i moralny. Edukacja ma przekazywać wiedzę oraz umożliwiać nabywanie kompetencji potrzebnych do samodzielnego funkcjonowania w zmieniającym się świecie. Szkoła powinna przygotować ucznia do dokonywania wyborów, które mają konsekwencje dla jego życia, dla innych ludzi oraz dla dobra wspólnego. W tym sensie moduł ekonomiczno-finansowy wpisuje się w ideę kształtowania odpowiedzialności i sprawczości.

Jednocześnie edukacja ogólna, zgodnie z podstawą programową, ma wspierać rozwój kompetencji przekrojowych: poznawczych, społecznych i osobistych. Moduł ekonomiczno-finansowy wykorzystuje te założenia, pozwalając uczniom działać w realnych kontekstach,

które dotyczą ich codziennego życia: planowania budżetu, dokonywania wyborów konsumenckich, analizowania danych, rozumienia pracy i gospodarki czy dostrzegania globalnych zależności. Wprowadza uczniów w świat wartości i uczy stosowania wiedzy w sytuacjach życia codziennego, a więc takich, które rzeczywiście występują poza szkołą. W tym sensie staje się jednym z kluczowych elementów przygotowania do dorosłości.

Ważnym punktem odniesienia jest także nacisk, jaki podstawa programowa kładzie na budowanie relacji między szkołą a światem zewnętrznym. Uczeń powinien nie tylko rozumieć zagadnienia teoretyczne, lecz także potrafić je zastosować do analizy zjawisk, z którymi styka się na co dzień. To założenie szczególnie silnie dotyczy edukacji finansowej, która w sposób bezpośredni łączy wiedzę szkolną z realnymi doświadczeniami ucznia – zakupami, kieszonkowym, korzystaniem z technologii cyfrowych, w tym także związanych z operacjami finansowymi, obserwacją rynku pracy czy zjawisk gospodarczych. Moduł ma więc **charakter interdyscyplinarny**, integrujący m.in. wiedzę i doświadczenia z różnych przedmiotów, a także rozwijający umiejętność oceny informacji pojawiających się w mediach i przestrzeni publicznej.

Założeniem modułu jest także **wzmacnianie kompetencji związanych z przedsiębiorczością i sprawczością**, która zgodnie z podstawą programową oznacza „podejmowanie działań mających pozytywny wpływ na osobę, która je podejmuje, oraz na innych (otoczenie) oraz branie za te działania odpowiedzialności”. Jest to zdolność do przekładania zamierzeń na działanie oraz do skutecznego i etycznego wpływania na własne życie i otoczenie. Dzieci i młodzież mają się uczyć, jak podejmować decyzje oparte na rzetelnych przesłankach, jak planować działania, jak oceniać ryzyko i konsekwencje wyborów. Mają również dostrzegać, że ich decyzje finansowe i konsumpcyjne wpływają na innych ludzi, na środowisko i na wspólnotę. Przedsiębiorczość nie jest rozumiana wyłącznie w kategorii prowadzenia działalności gospodarczej, lecz również jako zestaw kompetencji życiowych potrzebnych w wielu obszarach funkcjonowania, zgodnie z ideą kompetencji kluczowych (Rachwał, 2019).

Istotną rolę odgrywają tu **kompetencje matematyczne**, które w podstawie programowej są traktowane jako fundamentalne. Uczniowie uczą się obliczeń związanych z cenami, kosztami, odsetkami, podatkami czy rabatami, przetwarzania danych, analizowania wykresów oraz interpretowania informacji przedstawionych w różnych formach. Kompetencje matematyczne stają się narzędziem wspierającym rozumienie procesów ekonomicznych i umożliwiającym racjonalne podejmowanie decyzji. Takie ujęcie odpowiada koncepcji matematyki jako „języka rzeczywistości”, dzięki któremu uczniowie potrafią opisać i zrozumieć zjawiska finansowe.

Moduł rozwija także **kompetencje cyfrowe**: umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej oceny informacji, a także korzystania z narzędzi technologicznych w celu analizy

danych czy porównywania ofert. W epoce cyfrowej większość decyzji ekonomicznych – od zakupów po analizę cen energii – odbywa się właśnie w takim środowisku, dlatego tego typu kompetencje są niezbędne dla funkcjonowania w gospodarce opartej na informacji.

Elementem modułu jest również rozwijanie **kompetencji językowych**, w tym umiejętności czytania ze zrozumieniem i interpretowania tekstów zmatematyzowanych, takich jak cenniki, regulaminy, umowy, reklamy usług finansowych, wykresy z danymi. Edukacja finansowa wymaga również rozumienia pojęć abstrakcyjnych i umiejętności precyzyjnego formułowania wypowiedzi, co wspiera rozwój językowy.

Ważną rolę odgrywają **kompetencje przekrojowe, w tym krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów oraz umiejętność współpracy i dbania o innych**. Edukacja ekonomiczno-finansowa to okazja do nauki, jak analizować informacje, identyfikować manipulacje marketingowe, rozpoznawać wpływ reklamy i mediów na decyzje konsumenckie, oceniać wiarygodność źródeł. Uczy także podejścia problemowego – zastanawiania się nad różnymi rozwiązaniami, porównywania ich opłacalności, formułowania wniosków. Kolejnym aspektem jest zdolność do działań prospołecznych, w tym rozumienia znaczenia oszczędzania zasobów, odpowiedzialnej konsumpcji, patriotyzmu gospodarczego czy globalnych współzależności gospodarczych.

Kształcenie w ramach modułu jest realizowane zgodnie z założeniem **spiralności**, co oznacza, że uczniowie powracają do tych samych zagadnień na coraz wyższym poziomie szczegółowości i złożoności. Dzięki temu wiedza staje się trwalsza, a uczniowie mogą stopniowo budować coraz bardziej zaawansowane kompetencje. Jest to szczególnie ważne w edukacji ekonomiczno-finansowej, która wymaga czasu i wielokrotnego kontaktu z tematami dotyczącymi pieniędzy, rynku pracy, gospodarki czy konsumpcji.

Moduł wpisuje się także w koncepcję uczenia się przez działanie. Uczniowie biorą udział w symulacjach, projektach i ćwiczeniach praktycznych, które odtwarzają realne sytuacje finansowe: planują zakupy na podstawie określonego budżetu, analizują koszty przedsięwzięć, porównują oferty, konstruują modele budżetu domowego, podejmują decyzje dotyczące oszczędzania, analizują globalne powiązania gospodarcze czy rozstrzygają dylematy etyczne związane z konsumpcją. Dzięki temu uczą się nie tylko wiedzy, ale przede wszystkim jak ją zastosować w praktyce.

Ważną funkcję pełnią także **cele wychowawcze związane z rozwijaniem postaw etycznych**: uczciwości, rzetelności, odpowiedzialności, poszanowania cudzej własności i troski o środowisko. Ekonomia w ujęciu szkolnym nie może być traktowana wyłącznie jako sucha teoria i neutralny

opis zjawisk gospodarczych. Jej istotą jest także budowanie świadomości, że decyzje finansowe – nawet te małe – mają wymiar społeczny i moralny. Moduł ma zatem sprzyjać kształtowaniu postaw zgodnych z wartościami ważnymi dla życia gospodarczego i społecznego.

W założeniach modułu ważne miejsce zajmuje również kwestia **wyrównywania szans edukacyjnych**. Edukacja ekonomiczno-finansowa stanowi szansę na kompensowanie różnic wynikających z zasobów rodzinnych i doświadczeń domowych. Badania pokazują, że doświadczenia finansowe dzieci różnią się w zależności od środowiska, a brak wiedzy dotyczącej finansów przekazywanej w domu może prowadzić do wykluczenia finansowego i trudności w dorosłym życiu (Sitek i Wasilewska, 2024). Szkoła, wprowadzając moduł ekonomiczno-finansowy, może zapewnić wszystkim uczniom równe szanse w dostępie do podstawowej wiedzy o gospodarce, pieniądzu i konsumpcji.

Cele modułu są również silnie zakorzenione w wynikach badań dotyczących edukacji finansowej w Polsce. Dane z najnowszych analiz krajowych i międzynarodowych (Leśniak, 2025; Rachwał i in., 2024; Sekścińska i in., 2024; Sitek i Wasilewska, 2024; Urbaniec i in., 2024) wskazują jednoznacznie, że dotychczasowy sposób realizacji treści ekonomicznych i finansowych w polskiej szkole jest niewystarczający, a obowiązująca podstawa programowa nie odpowiada na realne potrzeby uczniów, rynku pracy ani wyzwań współczesnej gospodarki. Z tego względu wprowadzenie modułu ekonomiczno-finansowego należy uznać nie tylko za uzasadnione, ale wręcz konieczne.

Ekspertyzy prowadzone w ostatnich latach zwracają uwagę przede wszystkim na niski poziom wiedzy finansowej młodych Polaków oraz brak praktycznych umiejętności zarządzania pieniędzmi. Wyniki badań PISA 2022 (Sitek i Wasilewska, 2024) pokazują, że choć uczniowie deklarują dość wysoką samodzielność w dysponowaniu własnymi środkami, ich kompetencje finansowe pozostają na umiarkowanym poziomie. Młodzi ludzie często uczą się finansów w domu, przez obserwację rodziców, a nie dzięki edukacji w szkole. Rodzina pełni rolę pierwszego przewodnika po świecie pieniędzy, jednak rozmowy z rodzicami nie zastępują strukturalnego, ujednoliconego i rzetelnego kształcenia. Co więcej, dane PISA potwierdzają, że uczniowie z rodzin o wyższym statusie społeczno-ekonomicznym częściej dysponują większą samodzielnością finansową, co przekłada się na wyższe wyniki w testach kompetencji finansowych. Brak spójnego szkolnego programu prowadzi więc do pogłębiania nierówności szans.

Z kolei wyniki badań dotyczących opinii nauczycieli (Rachwał i in., 2024; Urbaniec i in., 2024) wskazują na problem dużo głębszy niż jedynie braki uczniów. Zdecydowana większość nauczycieli ocenia obecny zakres nauczania ekonomii i finansów jako niewystarczający,

a własne kompetencje – zarówno merytoryczne, jak i praktyczne – jako wymagające wsparcia. Nauczyciele wskazują na trudności w łączeniu teorii z praktyką, brak materiałów dydaktycznych, zbyt małą liczbę godzin oraz dynamicznie zmieniającą się rzeczywistość gospodarczą, za którą szkolne treści często nie nadążają.

Raport autorstwa Marii Urbaniec i in. (2024) pogłębia ten obraz, ukazując edukację ekonomiczno-finansową jako obszar silnie rozproszony (szczególnie w szkole podstawowej) i funkcjonujący przede wszystkim dzięki indywidualnym staraniom nauczycieli, a nie systemowym rozwiązaniom. Autorzy wskazują, że treści ekonomiczne pojawiają się incydentalnie, w zależności od przedmiotu, podręcznika czy zaangażowania nauczyciela, a nie w ramach jednolitego i przemyślanego programu. W wielu szkołach nauczyciele określają edukację finansową jako „rozproszoną”, „przypadkową” lub „nieusystematyzowaną”. Jednocześnie zdecydowana większość badanych podkreśla, że zapotrzebowanie uczniów na wiedzę praktyczną – dotyczącą zarządzania budżetem, oszczędzania, podatków, działalności gospodarczej czy funkcjonowania rynku pracy – stale rośnie. Co istotne, większość nauczycieli deklaruje, że ich uczniowie chętnie uczestniczą w zajęciach o charakterze praktycznym i związanych z realnymi sytuacjami życia codziennego, ale brakuje im atrakcyjnych narzędzi, materiałów i czasu, aby kontynuować takie działania w sposób systematyczny.

Raport (Urbaniec i in., 2024) zwraca również uwagę na wyraźny rozdźwięk między oczekiwaniami nauczycieli a zapisami dotychczasowej podstawy programowej. Nauczyciele oceniają, że podstawa programowa „ledwie dotyka” kwestii ekonomiczno-finansowych, a ich realizacja zależy głównie od tego, czy nauczyciele czują się na siłach, by podejmować takie tematy na własną rękę. Wielu badanych przyznaje, że nie ma odpowiedniego przygotowania, aby prowadzić zajęcia o ekonomii lub finansach, co przekłada się na brak systematyczności oraz unikanie trudniejszych zagadnień. Jak zauważają autorzy raportu (Urbaniec i in., 2024), bez wyodrębnienia konkretnego modułu lub przedmiotu znaczna część treści ekonomiczno-finansowych „nigdy realnie nie trafi do uczniów”, mimo iż formalnie znajduje się w programie.

W badaniach wyraźnie podkreślono także, że uczniowie wykazują umiarkowane lub niskie zainteresowanie ekonomią – co jest jednocześnie konsekwencją braku angażujących metod pracy i praktycznych treści w programie nauczania. Uczniowie nie widzą bezpośredniej użyteczności tematów poruszanych na lekcjach, ponieważ często brakuje im odniesienia do codziennych doświadczeń: zarządzania kieszonkowym, zakupów internetowych, bezpiecznych płatności, ryzyka oszustw, roli banków, rynku pracy czy funkcjonowania państwa. Raport ten (Urbaniec i in., 2024) wskazuje, że to właśnie praktyczność jest kluczem do budowania motywacji – jej brak w dotychczasowej realizacji jest jedną z głównych barier. Wprowadzenie

modułu ekonomiczno-finansowego dostarcza więc nie tylko ram programowych, lecz także impulsu do rozwoju kompetencji kadry i zbudowania nowoczesnych narzędzi dydaktycznych. Raport wyraźnie pokazuje, że nauczyciele oczekują wsparcia systemowego, w tym szkoleń, zasobów dydaktycznych oraz wyraźnych wytycznych dotyczących treści i metod pracy. W tym kontekście moduł ekonomiczno-finansowy może pełnić podwójną funkcję: wzmacniać kompetencje uczniów, a jednocześnie rozwijać kompetencje nauczycieli oraz profesjonalizować edukację ekonomiczną w Polsce.

Podsumowując, moduł ekonomiczno-finansowy stanowi naturalne rozwinięcie celów edukacji ogólnej i pozwala na realizację najważniejszych kompetencji wskazanych w podstawie programowej (fundamentalnych i przekrojowych). Wzmacnia sprawczość ucznia, pozwala mu rozumieć otaczający świat i przygotowuje do podejmowania decyzji, które wpływają na jego życie oraz na życie innych. Odpowiada na współczesne wyzwania społeczne i edukacyjne, wpisując się w koncepcję szkoły jako miejsca przygotowującego do świadomego uczestnictwa w świecie dynamicznych zmian gospodarczych. Może być traktowany jako brakujące ogniwo w kształceniu ogólnym – element, który nie tylko uzupełnia lukę w podstawie programowej, ale przede wszystkim realnie wspiera uczniów w zdobywaniu kompetencji potrzebnych w dorosłym życiu.

3. Powiązanie modułu z Krajową Strategią Edukacji Finansowej oraz Ramami Kompetencji Finansowych UE i OECD dla dzieci i młodzieży

Wyodrębnienie modułu ekonomiczno-finansowego w podstawach programowych kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej należy uznać za realizację rekomendacji Krajowej Strategii Edukacji Finansowej przyjętej przez Radę Ministrów 25 czerwca 2024 roku (*Krajowa Strategia Edukacji Finansowej*, 2024). Ponadto umieszczenie treści finansowych w podstawach innych przedmiotów (nieprzypisanych do modułu ekonomiczno-finansowego), a także w podstawach programowych wychowania przedszkolnego oraz podstawach dla uczniów szkół podstawowych z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym również wpisuje się w realizację ww. strategii. Zapisy wszystkich ww. podstaw programowych odnoszące się do kompetencji finansowych są jednocześnie zgodne z Ramami kompetencji finansowych UE i OECD dla dzieci i młodzieży (2023) i w znacznym stopniu je wypełniają (w zakresie odpowiednich grup wiekowych).

3.1. Krajowa Strategia Edukacji Finansowej

Przyjmując w 2024 roku Krajową Strategię Edukacji Finansowej (dalej: Strategia), Polska dołączyła do ponad 60 krajów świata, które od lat realizują już własne strategie na rzecz edukacji finansowej. Realizacja Strategii ma za zadanie niwelowanie luk i pokonanie wyzwań w obszarze edukacji finansowej zidentyfikowanych w ramach działań przygotowawczych do jej opracowania. Stanowi ona podstawę skoordynowanego podejścia do edukacji finansowej w Polsce. Określa długoterminową wizję edukacji finansowej w Polsce, priorytety i grupy docelowe. Zakłada, że w efekcie działań zaplanowanych do przeprowadzenia w ramach wdrażania Strategii mieszkańcy Polski będą mogli uzyskać kompetencje niezbędne do:

- zwiększenia własnej odporności finansowej, tj. zdolności ochrony przed kłopotami finansowymi, stawiania im czoła, radzenia sobie z nimi i wychodzenia z nich,
- poprawy dobrostanu finansowego rozumianego jako sytuacja, w której bez problemu realizowane są terminowo wszystkie zobowiązania finansowe, unika się nadmiernego zadłużenia oraz posiada poduszkę finansową nie tylko na nieprzewidziane wydatki, lecz także jako zabezpieczenie na czas emerytury.

Jednym z 7 kluczowych priorytetów Strategii jest „zwiększenie oraz utrzymanie odporności finansowej i dobrostanu finansowego mieszkańców Polski przez odpowiedzialne

planowanie finansów osobistych, unikanie nadmiernego zadłużenia i doskonalenie umiejętności zarządzania ryzykiem". W zakresie tego priorytetu istotne jest zdobywanie nie tylko wiedzy i umiejętności, ale przede wszystkim kształtowanie postaw związanych z rozsądnym zarządzaniem finansami osobistymi. Wchodzenie w dorosłość wymaga już odpowiednich kompetencji w tym zakresie, ich kształtowanie zatem powinno się zacząć od najwcześniejszych lat edukacji. Dlatego za jedno z najważniejszych grup docelowych edukacji finansowej w Polsce uznano w Strategii dzieci, młodzież, nauczycieli oraz rodziców i opiekunów uczniów.

Badania pokazują, że większość Polaków nie ma wystarczających kompetencji, by świadomie dbać o swoją odporność finansową oraz dobrostan finansowy. Ponadto, w związku z procesem starzenia się społeczeństwa i wynikającym z niego problemem zapewnienia przyszłym pokoleniom zabezpieczenia emerytalnego na poziomie, jaki mają obecni emeryci, należy już teraz dopilnować, aby przyszli dorośli potrafili zadbać o swoją przyszłość w długim okresie, zwłaszcza na czas emerytury. Dlatego tak istotne jest, aby zagadnienia finansowe obecne były w podstawach programowych nie tylko szkoły podstawowej, lecz także przedszkola.

Inne działania adresowane do środowiska szkolnego, planowane do realizacji w ramach wdrażania Strategii, to m.in.:

- przyjęcie krajowych ram kompetencji finansowych dla dzieci i młodzieży – merytorycznie wzorowanych na Ramach UE i OECD (niżej opisanych), ale dostosowanych do kontekstu polskiego,
- opracowanie i realizacja programów szkolenia nauczycieli w zakresie edukacji finansowej, realizowanych w ramach ich rozwoju zawodowego,
- oferowanie rodzicom i opiekunom uczniów projektów z zakresu edukacji finansowej,
- zbudowanie ogólnodostępnej, obiektywnej i niezależnej od podmiotów rynku finansowego platformy edukacji finansowej.

3.2. Ramy kompetencji finansowych UE i OECD dla dzieci i młodzieży

[Ramy kompetencji finansowych UE i OECD dla dzieci i młodzieży](#) (2023; dalej: Ramy) to dokument opracowany wspólnie przez Komisję Europejską i Międzynarodową Sieć ds. Edukacji Finansowej OECD (OECD/INFE), opublikowany 27 września 2023 roku. W jego przygotowaniu udział brali eksperci wielu państw, w tym z Polski – eksperci Ministerstwa Finansów.

We wprowadzeniu Ram możemy przeczytać następujące uzasadnienie ich opracowania: „Obecnie dzieci mają dostęp do pieniędzy i zaczynają korzystać z (cyfrowych) usług finansowych już w młodym wieku. Dorastają w szybko zmieniającym się otoczeniu finansowym, co oznacza potencjalnie więcej możliwości, ale także większą osobistą odpowiedzialność za decyzje finansowe niż w przypadku poprzednich pokoleń. Z drugiej strony większość nawyków, w tym nawyków finansowych, kształtuje się w młodym wieku, a złe nawyki finansowe są trudne do skorygowania w późniejszym życiu. Aby zapewnić dzieciom możliwość sprostania tym wyzwaniom i przejęcia odpowiedzialności za własną przyszłość finansową, należy pomóc im w zrozumieniu podstawowych pojęć i zasad finansowych oraz w rozpoczęciu rozwijania świadomych postaw i zachowań związanych z finansami” (*Ramy Kompetencji Finansowych UE i OECD dla dzieci i młodzieży*, 2023).

Ramy powstały więc w celu określenia wspólnych dla krajów UE kompetencji finansowych, jakie powinny posiadać dzieci i młodzież. Przy ich przygotowywaniu zakładano, że ułatwią koordynację działań, opracowywanie strategii oraz podejmowanie decyzji i realizację zadań krajowych decydentów oraz wszystkich zainteresowanych stron, w tym praktyków edukacji. To z kolei przyczyni się do wymiany najlepszych praktyk i zwiększenia skuteczności działań na rzecz edukacji finansowej w UE.

Ramy nie są dokumentem, do którego przestrzegania kraje UE są zobowiązane, ale są do tego zachęcane. Ramy są rekomendowane do wykorzystywania zwłaszcza przy:

- opracowywaniu, wdrażaniu i dokonywaniu przeglądu krajowych strategii w zakresie edukacji finansowej,
- włączaniu aspektów kompetencji finansowych do programów nauczania w szkołach,
- opracowywaniu programów i materiałów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży z zakresu finansów,
- ocenianiu poziomu kompetencji finansowych oraz skuteczności inicjatyw edukacyjnych w tym zakresie.

Załącznikiem do Ram jest dokument w formie tabeli, w której zagadnienia podzielono według 3 grup wiekowych (6–10, 11–15 i 16–18 lat) oraz 4 głównych obszarów merytorycznych:

1. pieniądze i transakcje;
2. planowanie i zarządzanie finansami;
3. ryzyko i korzyści;
4. otoczenie finansowe.

W ramach obszarów merytorycznych wyodrębniono tematy i podtematy, którym ostatecznie przyporządkowano opisy konkretnych kompetencji. Dla 2 grup wiekowych Ram (6–10 i 11–15 lat) odpowiadających zakresowi podstawy programowej dla przedszkola i szkoły podstawowej wyłoniono łącznie 137 szczegółowych kompetencji (48 dla młodszej grupy i 89 dla starszej).

3.3. Zbieżność podstawy programowej dla szkoły podstawowej z Ramami

3.3.1. Ramy dla grupy 6–10 lat

Analiza podstaw programowych **wychowania przedszkolnego** i **edukacji wczesnoszkolnej** wykazała, że łącznie obejmują one około połowy kompetencji określonych w Ramach dla tej grupy wiekowej. W podstawie programowej uwzględniono większość zagadnień z obszaru merytorycznego Ram *pieniądze i transakcje*, w tym następujące tematy:

- pieniądze i waluty,
- dochody,
- ceny, zakupy i płatności.

Ponadto w podstawie **edukacji wczesnoszkolnej** (edukacja matematyczna) jest zapis o wykorzystywaniu przez uczniów umiejętności matematycznych w codziennych sytuacjach, w tym sytuacjach zakupowych, związanych z **zarządzaniem kieszonkowym** lub z **oszczędzaniem**. Wpisuje się on więc częściowo w tematy dotyczące budżetowania i oszczędzania z obszaru merytorycznego Ram *planowanie i zarządzanie finansami*.

Należy też podkreślić, że w części *Warunki i sposób realizacji podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej* zaleca się „integrowanie treści edukacji matematycznej z grami, zabawami oraz zadaniami związanymi z edukacją finansową (w tym zabawy w sklep, planowanie zakupów, tworzenie planu finansowania wycieczki) [...]”. Takie działania nie tylko rozwijają kompetencje

matematyczne, ale także wzmacniają motywację do uczenia się matematyki i jej stosowania w codziennym życiu”.

Wśród tematów Ram dla najmłodszej grupy wiekowej, które nie znalazły się w podstawie nauczania wczesnoszkolnego, są m.in. zagadnienia dotyczące:

- świadomości istnienia ryzyk i możliwości ubezpieczania się,
- rozumienia różnicy między oszczędzaniem a inwestowaniem,
- świadomości istnienia praw i obowiązków konsumenta,
- wiedzy, że państwo pobiera podatki i na co są one przeznaczane.

Kwestie praw i obowiązków konsumenta oraz podatków zostały uwzględnione w podstawie programowej dla II etapu edukacyjnego.

3.3.2. Ramy dla grupy 11–15 lat

Na II etapie edukacyjnym najwięcej treści z obszaru edukacji finansowej zawarto w podstawie programowej **matematyki**. Obejmują one wiele zagadnień należących do 3 obszarów merytorycznych Ram dla odpowiedniej grupy wiekowej, tj. *pieniądze i transakcje; planowanie i zarządzanie finansami oraz otoczenie finansowe*.

Analizując oczekiwane efekty uczenia się tego przedmiotu, można odnieść wrażenie, że odnoszą się one głównie do umiejętności rachunkowych w kontekście finansowym. Wyjaśnienie, że na lekcjach matematyki uczniowie powinni również rozwijać swoją świadomość finansową, znajduje się w części opisującej warunki i sposób realizacji podstawy programowej matematyki:

„Moduł ekonomiczno-finansowy stanowi integralną część nauczania matematyki w klasach IV–VIII. Jego celem jest rozwijanie nie tylko umiejętności rachunkowych, ale także świadomości finansowej uczniów przez wprowadzanie konkretnych zagadnień ekonomicznych. W klasach IV–VI uczniowie powinni poznawać podstawowe pojęcia finansowe: wartość pieniądza, cenę, koszt, budżet, oszczędzanie, rabat, opłacalność. Nauka powinna opierać się na przykładach bliskich uczniowi – takich jak zakupy, planowanie wycieczki czy zarządzanie kieszonkowym – z wykorzystaniem tabel, wykresów, symulacji oraz materiałów codziennego użytku (np. paragonów, ulotek). Działania matematyczne powinny być powiązane z analizą sytuacji finansowych. W klasach VII i VIII uczniowie powinni analizować bardziej złożone zagadnienia, m.in. kredyty, raty, oprocentowanie, inflację, budżet domowy, średnie i mediany zarobków. Należy wykorzystywać dane rzeczywiste oraz narzędzia wspierające analizę (np. wykresy, kalkulatory, arkusze

kalkulacyjne). Istotne jest rozwijanie umiejętności porównywania ofert, planowania wydatków i oceny opłacalności. Moduł ekonomiczno-finansowy powinien obejmować nie tylko wykonywanie obliczeń w kontekście finansowym, ale także systematyczne wprowadzanie treści ekonomicznych, z którymi uczeń ma się zapoznać oraz które ma zrozumieć i stosować w praktyce”.

Kolejnym ważnym dla edukacji finansowej przedmiotem jest **edukacja obywatelska**.

W niej również zawarto treści odnoszące się do tych samych 3 obszarów merytorycznych, co w przypadku podstawy programowej matematyki. Edukacja finansowa realizowana na edukacji obywatelskiej wpisuje się w następujące tematy Ram dla uczniów w wieku 11–15 lat:

- dochody,
- ceny, zakupy i płatności,
- budżetowanie/planowanie finansowe,
- zarządzanie dochodami i wydatkami,
- oszczędności,
- produkty i usługi finansowe,
- ochrona konsumentów,
- prawa i obowiązki konsumentów,
- podatki i wydatki publiczne.

Zagadnienia finansowe Ram dla uczniów w wieku 11–15 lat w oczekiwanych efektach uczenia się innych przedmiotów podstawy programowej II etapu edukacyjnego:

- **języki polski**, w części *elementy edukacji medialnej* – treści nawiązujące do zagadnień związanych z reklamą i wpływem presji zewnętrznej zawartych w Ramach w części *wpływy zewnętrzne* (obszar merytoryczny *otoczenie finansowe*),
- **geografia**, w części *wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych* – zawarto propozycję 2 fakultatywnych doświadczeń edukacyjnych o tematyce finansowej nawiązujących do tematów Ram *budżetowanie i planowanie finansowe* oraz *podatki i wydatki publiczne*,
- **zajęcia praktyczno-techniczne** – głównie treści nawiązujące do kompetencji Ram w zakresie *zrównoważonego finansowania*.

W podstawie programowej II etapu edukacyjnego nie uwzględniono następujących tematów Ram:

- dokumenty finansowe,
- inwestowanie,
- emerytury,

- ryzyko finansowe,
- ubezpieczenia,
- oszustwa i nadużycia finansowe.

Wyposażając uczniów w odpowiednie kompetencje finansowe, dajemy im narzędzia, dzięki którym w przyszłości będą mogli zadbać o swój dobrostan finansowy oraz zabezpieczyć się na wypadek wystąpienia różnego rodzaju sytuacji kryzysowych. Zawarte w podstawie programowej zapisy są dobrą bazą do rozwijania tej problematyki na lekcjach. Nie obejmują one wszystkich zagadnień, które zgodnie z Ramami należałoby wprowadzać już na poziomie szkoły podstawowej. W szkole istnieje jednak przestrzeń do podejmowania dodatkowych tematów finansowych (nieobjętych podstawą programową), istotnych zwłaszcza dla kształtowania stosownych postaw wobec finansów, np. na lekcjach z wychowawcą, na zajęciach fakultatywnych, lekcjach bibliotecznych, wycieczkach i w ramach projektów tematycznych. Jest też bogata oferta projektów edukacyjnych oferowanych szkołom bezpłatnie przez różnego typu instytucje i organizacje pozarządowe. Zachęcamy nauczycieli do korzystania z tych możliwości. Opisanie wyżej Ramy są dobrym narzędziem podpowiadającym, jakie zagadnienia finansowe są przeznaczone dla danej grupy wiekowej.

Podsumowując, należy stwierdzić, że na wszystkich przedmiotach mogą być podejmowane treści kształcenia związane z edukacją finansową, zwłaszcza w kontekście planowania przyszłej ścieżki edukacyjnej oraz aktywności zawodowej (np. dotyczące możliwości pracy w zawodach wymagających wiedzy i umiejętności zdobywanych na poszczególnych przedmiotach, w tym również na fizyce, chemii, biologii, a nawet na muzyce, plastyce czy wychowaniu fizycznym). Uczniowie powinni rozumieć, że kompetencje, jakie dzięki nim zdobywają, dają szerokie możliwości realizacji przyszłych aspiracji zawodowych, co realnie może wpłynąć na ich dobrostan finansowy w dorosłym życiu. Uczniowie powinni być świadomi, że dana dziedzina aktywności może być obszarem aktywności zawodowej i znać przykłady takich zawodów. Uczniowie szkoły podstawowej powinni też rozumieć znaczenie, w tym znaczenie ekonomiczne (dla kraju, a często dla świata), badań, odkryć i wynalazków w obszarze danej dziedziny nauki.

4. Realizacja modułu ekonomiczno-finansowego w poszczególnych przedmiotach

W szkole podstawowej nie ma odrębnego przedmiotu dotyczącego edukacji ekonomiczno-finansowej. Zagadnienia z tego zakresu są realizowane w ramach edukacji wczesnoszkolnej oraz na II etapie edukacyjnym podczas zajęć:

- z edukacji obywatelskiej,
- z geografii,
- z matematyki,
- praktyczno-technicznych.

4.1. I etap edukacyjny – edukacja wczesnoszkolna

W podstawie programowej edukacji wczesnoszkolnej wyróżniono 8 zintegrowanych obszarów: edukację językową, edukację matematyczną, edukację przyrodniczą, edukację społeczną, edukację artystyczną, edukację techniczną i informatyczną, wychowanie fizyczne i etykę. Wybrane wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności przypisano do 3 modułów: ekonomiczno-finansowego, kultury oraz bezpieczeństwa i obrony.

Na I etapie edukacyjnym moduł ekonomiczno-finansowy dotyczy przede wszystkim podstaw gospodarowania, oszczędzania i wartości pracy. Jego treści pojawiają się w edukacji matematycznej, przyrodniczej i społecznej (por. tabela 1 oraz aneks z zapisami podstawy programowej). W warunkach i sposobie realizacji ujęto zalecenie, by treść edukacji matematycznej integrować z grami, zabawami oraz zadaniami związanymi z edukacją finansową, np. zabawą w sklep, planowaniem zakupów, konstruowaniem planu finansowania wycieczki. Takie działania są okazją do wykorzystywania w praktyce umiejętności zarządzania pieniędzmi. Wzmacniają one jednocześnie motywację do uczenia się matematyki i jej stosowania w codziennym życiu.

Tabela 1.

Moduł ekonomiczno-finansowy w edukacji wczesnoszkolnej

Obszar edukacji wczesnoszkolnej	Komentarz
Edukacja matematyczna	Istotne znaczenie mają treści związane z miarami, w szczególności z rozumieniem wartości pieniędzy (złoty, grosz), wykonywaniem praktycznych obliczeń pieniężnych, planowaniem budżetu domowego, dokonywaniem zakupów i oszczędzaniem. Uczeń uczy się także odczytywać zapis dziesiętny cen towarów, interpretować dane liczbowe w prostych tabelach i diagramach słupkowych oraz wykorzystywać umiejętności matematyczne w codziennych sytuacjach – od czytania cenników i rozkładów jazdy po zarządzanie kieszonkowym.
Edukacja przyrodnicza	Akcent położony jest na kształtowanie postawy racjonalnego korzystania z zasobów i ograniczania zachowań konsumpcyjnych, a także na zrozumienie konieczności oszczędzania zasobów Ziemi. Uczeń nie tylko poznaje te treści teoretycznie, lecz także proponuje własne rozwiązania i działania poparte obserwacją i doświadczeniem.
Edukacja społeczna, w tym obywatelska	Nacisk położony jest na kompetencje osobiste związane ze świadomym podejmowaniem decyzji finansowych – dziecko rozpoznaje wpływ rówieśników, dorosłych, mediów i reklamy na swoje wydatki.
	Uczeń poznaje pieniądź jako narzędzie funkcjonowania w gospodarce: odróżnia polskie banknoty i monety od walut innych państw, rozumie możliwość wymiany walut, zna różne formy dochodu w rodzinie, dostrzega zróżnicowanie dochodów, planuje zakupy z uwzględnieniem dostępnych środków i korzyści z oszczędzania oraz wyjaśnia, dlaczego pieniądze przechowuje się w instytucjach finansowych.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2 przedstawia przykładowe działania uczniów klas I–III pozwalające rozwijać podstawowe kompetencje w obszarze ekonomii i finansów, jakie mogą być podejmowane w ramach kształcenia w poszczególnych obszarach edukacji wczesnoszkolnej.

Tabela 2.

Przykładowe działania uczniów klas I–III rozwijające wiedzę i umiejętności z zakresu edukacji ekonomiczno-finansowej

Obszar edukacji wczesnoszkolnej	Obszary integracji z modulem ekonomiczno-finansowym	Przykładowe działania uczniów
Edukacja matematyczna	Wartość pieniądza; działania pieniężne; planowanie budżetu; odczytywanie cen; praca z danymi	• Obliczenia w złotych i groszach w sytuacjach zakupowych, zabawy w sklep. • Sporządzenie minibudżetu klasowego/kieszonkowego, planowanie zakupów, przygotowanie planu finansowego wycieczki. • Odczytywanie cen i porównywanie ofert. • Interpretacja prostych tabel i diagramów słupkowych
Edukacja przyrodnicza	Racjonalne korzystanie z zasobów; ograniczanie konsumpcji; oszczędzanie energii i zasobów Ziemi	• Propozycje oszczędzania zasobów w domu i szkole. • Obserwacje/eksperymenty dotyczące gospodarowania wodą, energią. • Dyskusja o wpływie konsumpcji na środowisko
Edukacja społeczna, w tym obywatelska	Świadome decyzje zakupowe; wpływ reklamy, rówieśników, mediów na wydatki; zachowania konsumenckie	• Analiza reklam i ich wpływu na decyzje. • Rozmowy o presji zakupowej. • Budowanie listy zakupów zgodnej z potrzebami i budżetem
	Pieniądz i waluty; dochody rodziny; decyzje zakupowe; korzyści z oszczędzania; bank jako miejsce bezpiecznego przechowywania pieniędzy	• Rozpoznawanie monet i banknotów (Polski i innych krajów). • Robienie listy zakupów i symulacja zakupów. • Proste obliczenia dochodów i różnic w wynagrodzeniach. • Rozmowa o roli banku

Źródło: opracowanie własne.

4.2. II etap edukacyjny – klasy IV–VIII

W klasach IV–VIII moduł ekonomiczno-finansowy jest realizowany podczas zajęć:

- z edukacji obywatelskiej,
- z geografii,
- z matematyki,
- praktyczno-technicznych.

4.2.1. Edukacja obywatelska

Edukacja obywatelska ma na celu przygotowanie uczniów do świadomego, odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym. Obejmuje ona rozumienie ważnych zjawisk, takich jak funkcjonowanie państwa, rynku, instytucji publicznych oraz mechanizmów wpływających na decyzje ekonomiczne podejmowane przez jednostki i społeczeństwo. Istotnym elementem jest także poznanie zasad demokracji, wartości demokratycznych i praw człowieka oraz obserwowanie, jak działają one w praktyce, np. przez udział w debatach, wyborach szkolnych czy projektach społecznych. Szczególną kompetencją jest krytyczne myślenie, w tym umiejętność analizy przekazów medialnych dotyczących kwestii społecznych, ekonomicznych i politycznych. Na zajęciach z edukacji obywatelskiej uczniowie oceniają wiarygodność źródeł, odróżniają fakty od opinii i odpowiedzialnie korzystają z informacji. Dzięki temu potrafią formułować własne poglądy, argumentować na podstawie rzetelnych danych oraz prowadzić dialog, szanując odmienne stanowiska.

Edukacja obywatelska rozwija także postawę aktywności i empatii. Porusza problemy społeczne, takie jak nierówności dochodowe, wykluczenie społeczne czy negatywny wpływ człowieka na środowisko oraz zachęca do poszukiwania skutecznych, realnych rozwiązań. Zachęca też **do działania na rzecz wspólnego** dobra, angażowania się w projekty lokalne i do odpowiedzialnego kształtowania swojego otoczenia. Równie ważne jest rozwijanie świadomości własnych praw i umiejętności ich obrony, a także wspierania innych, gdy ich prawa są zagrożone. Dzięki temu edukacja obywatelska przygotowuje do odgrywania aktywnej roli w społeczeństwie demokratycznym i gospodarce opartej na współpracy, odpowiedzialności i szacunku dla drugiego człowieka.

Na zajęciach z edukacji obywatelskiej fakultatywnie nauczyciel może zrealizować treści z modułu ekonomiczno-finansowego dotyczące finansów lokalnych (uczniowie mogą zidentyfikować główne źródła dochodów własnej gminy, jej najważniejsze wydatki, rozpoznać konsekwencje decyzji dotyczących wydatków gminy dla swojego otoczenia). Nauczyciel może także wspólnie z uczniami porównać i przedyskutować modele ról państwa w gospodarce: opiekuńczego i minimalnego, z uwzględnieniem uwarunkowań budżetowych i podatkowych.

4.2.2. Geografia

Geografia integruje wiedzę przyrodniczą i społeczno-gospodarczą w odniesieniu do przestrzeni, kształtuje m.in. poczucie odpowiedzialności za zmiany zachodzące w środowisku geograficznym. Na lekcjach geografii uczniowie poznają problemy współczesnego świata, w tym te

o charakterze ekonomicznym (np. nierówności w poziomie rozwoju państw, ograniczone zasoby naturalne, rozwój społeczno-gospodarczy). Do modułu ekonomiczno-finansowego przypisane są przede wszystkim zagadnienia związane z:

- przemianami gospodarczymi w Polsce na tle Europy,
- konkurencyjnością polskiej gospodarki i jej regionalnym zróżnicowaniem,
- wpływem członkostwa Polski w UE na rolnictwo, przemysł i usługi,
- czynnikami wpływającymi na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego państw i jakość życia społeczeństw,
- zmianami na rynku pracy wynikającymi z uwarunkowań demograficznych, gospodarczych i technologicznych,
- społeczno-gospodarczymi problemami współczesnego świata.

Na lekcjach geografii uczeń analizuje **strukturę gospodarki Polski** oraz porównuje ją ze strukturą gospodarek wybranych krajów Europy, uwzględniając zmiany w udziale rolnictwa, przemysłu i usług. Jednocześnie poznaje znaczenie sektorów gospodarki dla rozwoju państw o odmiennych warunkach środowiskowych, przedstawia nierówności w poziomie rozwoju gospodarczego świata. Na przykładach wybranych państw ocenia wpływ globalnych procesów ekonomicznych na środowisko przyrodnicze i społeczeństwo. Istotnym elementem modułu są również **globalne nierówności w rozwoju społeczno-gospodarczym** państw oraz działania międzynarodowe wspierające kraje słabiej rozwinięte.

Lekcje geografii umożliwiają zdobywanie wiedzy i umiejętności istotnych dla edukacji ekonomiczno-finansowej, choć nieprzypisanych bezpośrednio do tego modułu. Uczniowie analizują **znaczenie wybranych państw w gospodarce światowej** (m.in. Stanów Zjednoczonych i Chin) oraz czynniki wpływające na ich rozwój. Poznają także wpływ środowiska przyrodniczego i uwarunkowań kulturowych na gospodarkę państw, takich jak Indie, Indonezja czy Japonia, jak i rolę surowców energetycznych w rozwoju krajów Zatoki Perskiej. Analizują również przyczyny rozwoju **technopolii** na przykładzie Stanów Zjednoczonych i Francji oraz ich znaczenie w gospodarce opartej na wiedzy. Na konkretnych przykładach omawiają rolę usług – transportowych, turystycznych i finansowych – w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju, uwzględniając zarówno korzyści, jak i zagrożenia związane z rozwojem turystyki. W ramach zajęć analizowane są także zagadnienia dotyczące rolnictwa w wybranych krajach Ameryki Północnej i Południowej, procesów migracyjnych oraz ich wpływu na społeczeństwo i gospodarkę Polski. Uczniowie przewidują skutki starzenia się społeczeństw i depopulacji dla jakości życia oraz rozwoju gospodarczego.

Moduł ekonomiczno-finansowy realizowany podczas lekcji geografii jest też okazją do **kształtowania umiejętności praktycznych**. W każdym roku nauki geografii uczeń realizuje, indywidualnie lub w grupie, co najmniej jedno doświadczenie edukacyjne, np.:

- przygotowuje plan podróży zagranicznej, w której uwzględnia odwiedzenie obiektów z listy światowego dziedzictwa UNESCO, oraz oszacować koszty jego realizacji,
- przeprowadza wywiad z lokalnym przedsiębiorcą lub rolnikiem na temat jego działalności gospodarczej oraz wykazać jej związek z warunkami środowiska geograficznego,
- przeprowadza ankietę na temat potrzeb wybranej grupy społecznej oraz zaproponować działania w zakresie poprawy jakości życia możliwe do zrealizowania (np. w ramach budżetu obywatelskiego swojej miejscowości).

4.2.3. Matematyka

Moduł ekonomiczno-finansowy stanowi integralną część nauczania matematyki w klasach IV–VIII. Jego celem jest rozwijanie nie tylko umiejętności rachunkowych, lecz także świadomości finansowej uczniów przez wprowadzanie konkretnych zagadnień ekonomicznych i finansowych i ich integrację z treściami przedmiotu. Celem nauczania tego modułu na lekcjach matematyki jest praktyczna prezentacja **zastosowania obliczeń w życiu gospodarczym i finansach osobistych**. Moduł ekonomiczno-finansowy powinien obejmować wykonywanie obliczeń w kontekście finansowym oraz systematyczne wprowadzanie treści ekonomicznych, z którymi uczeń ma się zapoznać, zrozumieć i stosować w praktyce.

W klasach IV–VI uczniowie poznają podstawowe pojęcia finansowe, takie jak: wartość pieniądza, cena jednostkowa, koszt zakupu, budżet, wydatki, oszczędności, rabat, promocja. Analizują opłacalność różnych rozwiązań. Praca powinna opierać się na przykładach bliskich uczniowi – takich jak zakupy, planowanie wycieczki czy zarządzanie kieszonkowym – z wykorzystaniem tabel, wykresów z cenami i wydatkami, symulacji oraz materiałów codziennego użytku, jak np. paragony, ulotki z ofertami.

W klasach VII–VIII uczniowie analizują bardziej złożone zagadnienia, m.in. kredyty, raty, oprocentowanie, inflację, budżet domowy, średnie i mediany zarobków. Należy wykorzystywać dane rzeczywiste oraz narzędzia wspierające analizę, np. wykresy, kalkulatory, arkusze kalkulacyjne. Istotne jest rozwijanie umiejętności porównywania ofert, planowania wydatków i oceny opłacalności. Ponadto uczeń powinien krytycznie analizować dane finansowe i wyciągać wnioski.

Moduł ekonomiczno-finansowy w nauczaniu matematyki w klasach IV–VIII rozwija **zarówno umiejętności rachunkowe, jak i świadomość finansową uczniów**, pokazując praktyczne zastosowanie matematyki w codziennych sytuacjach gospodarczych. Jego realizacja polega na systematycznym wprowadzaniu treści ekonomicznych oraz łączeniu ich z działaniami matematycznymi opartymi na przykładach bliskich doświadczeniom uczniów. Dzięki temu uczniowie stopniowo uczą się analizowania danych finansowych, oceny opłacalności działań i podejmowania świadomych decyzji ekonomicznych.

4.2.4. Zajęcia praktyczno-techniczne

Zajęcia praktyczno-techniczne pozwalają uczniom zdobyć **umiejętność świadomego, odpowiedzialnego i ekonomicznie uzasadnionego działania w procesie budowania oraz oceniania wytworów technicznych**. Uczniowie samodzielnie lub w zespole dokonują oceny wykonanych prac na podstawie ustalonych kryteriów, korzystając z dostępnych źródeł informacji oraz analizując koszty realizacji, co wyrabia w nich nawyk planowania i kontrolowania wydatków. Czytają rysunek techniczny, określają liczbę, kształt i wymiary elementów, dobierają materiały i narzędzia, a następnie szacują koszty wykonania na podstawie projektu. W trakcie prezentacji własnych wytworów technicznych uczniowie omawiają wykorzystane materiały, napotkane trudności oraz możliwości usprawnień, w tym dotyczących obniżenia kosztów.

Ważnym elementem modułu jest również analiza wpływu regularnej konserwacji urządzeń na wydłużenie ich żywotności i zmniejszenie kosztów napraw lub zakupu nowych. Uczniowie budują wytwory techniczne zgodnie z zasadami ograniczania ilości odpadów. Poznają regułę „przemyśl, odrzuć, ogranicz, ponownie użyj, poddaj recyklingowi, napraw”, uzasadniają jej znaczenie dla środowiska i domowych budżetów. Analizują także cykl życia produktów, uwzględniając koszty finansowe i środowiskowe na każdym etapie, co rozwija świadomość ekologiczną i ekonomiczną. Ważną kompetencją staje się również racjonalne gospodarowanie energią i zasobami, ponowne wykorzystywanie materiałów, naprawa prostych urządzeń oraz segregacja odpadów. Uczniowie rozumieją przy tym, jakie oszczędności i korzyści dla środowiska wynikają z takich działań. Ponadto porównują koszty zakupu, eksploatacji i konserwacji roweru z innymi środkami transportu oraz analizują korzyści finansowe i zdrowotne płynące z codziennego korzystania z tego środka, co wzmacnia ich zdolność do podejmowania racjonalnych, ekonomicznie uzasadnionych wyborów w życiu codziennym.

W module ekonomiczno-finansowym na zajęciach praktyczno-technicznych można wykorzystywać metody praktyczne, takie jak **projekt techniczny** czy **ćwiczenia warsztatowe**, które pozwalają uczniom planować, wykonywać i oceniać wytwory techniczne wraz z analizą

kosztów ich realizacji. Skuteczne są także **metody problemowe**, np. rozwiązywanie zadań dotyczących wyboru najbardziej opłacalnych materiałów czy sposobów ograniczania odpadów oraz **metody aktywizujące**, takie jak burza mózgów, stacje zadaniowe czy studium przypadku. Uzupełnieniem są **metody badawcze** oparte na analizie danych rzeczywistych i cyklu życia produktu, a także **metody pracy zespołowej** umożliwiające współpracę przy projektowaniu i ocenie wytworów. Ważną rolę odgrywają również **metody ewaluacyjne**, w tym rubryki i checklisty, dzięki którym uczniowie uczą się oceniać jakość pracy oraz racjonalność kosztów i proponować usprawnienia. Dzięki tak dobranym metodom uczniowie rozwijają zarówno umiejętności techniczne, jak i finansową oraz ekologiczną świadomość.

Tabela 3 przedstawia przykłady działań uczniów klas IV–VIII, które są okazją do rozwoju ich kompetencji w obszarze ekonomii i finansów.

Tabela 3.

Realizacja modułu ekonomiczno-finansowego w klasach IV–VIII szkoły podstawowej

Przedmiot	Treści związane z modułem ekonomiczno-finansowym	Przykładowe działania uczniów
Edukacja obywatelska	Mechanizmy funkcjonowania państwa i gospodarki; finanse publiczne; modele państwa opiekuńczego; gospodarka lokalna	• Analiza budżetu gminy (dochody/wydatki). • Porównanie modeli państwa opiekuńczego i minimalnego. • Debaty o finansach publicznych i decyzjach budżetowych. • Ocena wpływu lokalnych decyzji na mieszkańców
Matematyka (klasy IV–VI)	Cena jednostkowa; koszt zakupu; budżet; oszczędności; rabaty; opłacalność; analiza danych	• Obliczenia związane z zakupami, rabatami, promocjami. • Symulacje zarządzania kieszonkowym. • Planowanie wycieczki z wykorzystaniem budżetu. • Analiza paragonów, ulotek, wykresów cen
Matematyka (klasy VII–VIII)	Kredyty, raty, oprocentowanie; inflacja; mediany i średnie wynagrodzeń; budżet domowy; analiza danych finansowych	• Porównywanie ofert finansowych (np. kredytowych). • Analiza rzeczywistych danych o cenach, zarobkach, inflacji. • Spisanie budżetu domowego i symulacji finansowych. • Ocena opłacalności różnych wyborów ekonomicznych

Tabela 3. cd.

Przedmiot	Treści związane z modułem ekonomiczno-finansowym	Przykładowe działania uczniów
Geografia	Sektory gospodarki; rynek pracy; handel międzynarodowy; migracje; usługi, w tym finansowe; nierówności rozwojowe; integracja europejska	• Analiza map gospodarczych i rynków pracy. • Porównywanie sektorów gospodarki w różnych krajach. • Dyskusja o przyczynach i skutkach migracji. • Proponowanie działań wspierających kraje słabiej rozwinięte. • Studium przypadku: handel zagraniczny, transport, usługi
Zajęcia praktyczno-techniczne	Planowanie kosztów; dobór materiałów; cykl życia produktów; oszczędne gospodarowanie zasobami; analiza kosztów i opłacalności; recykling	• Szacowanie kosztów projektu technicznego. • Analiza materiałów pod względem kosztów i trwałości. • Ocena opłacalności naprawy vs. zakupu nowego produktu. • Budowanie wytworów zgodnych z zasadami ograniczania odpadów. • Analiza cyklu życia produktu

Źródło: opracowanie własne.

Realizacja modułu ekonomiczno-finansowego w szkole podstawowej ma charakter wielopremiotowy i opiera się na integrowaniu treści ekonomicznych z różnymi obszarami kształcenia. Już na I etapie edukacji uczniowie poznają podstawy gospodarowania, wartości pracy, oszczędzania i racjonalnego korzystania z zasobów, a elementy ekonomiczne naturalnie wpisują się w edukację matematyczną, społeczną i przyrodniczą. Na kolejnym etapie edukacji w klasach IV–VI i VII–VIII treści te zostają pogłębione – na matematyce w trakcie praktycznych obliczeń finansowych i planowania budżetu, w edukacji obywatelskiej przez analizę decyzji ekonomicznych gospodarstw domowych i funkcjonowanie finansów publicznych, a na geografii w kontekście zróżnicowania gospodarczego świata, rynku pracy, handlu czy zasobów naturalnych. Ważnym obszarem realizacji modułu są także zajęcia praktyczno-techniczne, na których uczniowie uczą się szacowania kosztów projektów, oceny opłacalności, odpowiedzialnego korzystania z materiałów oraz analizy cyklu życia produktów.

5. Edukacja ekonomiczno-finansowa w nauczaniu innych przedmiotów

Zagadnienia z obszaru edukacji ekonomiczno-finansowej mogą być włączane także do nauczania innych przedmiotów, takich jak: język polski, język obcy nowożytny, np. język angielski, przyroda, historia, informatyka, etyka. Naturalną okazją do podejmowania tematów związanych z gospodarką i finansami są też zajęcia z wychowawcą.

5.1. Język polski

W podstawie programowej języka polskiego treści dotyczące analizowania tekstów, form publicystycznych i medialnych mogą uwzględniać zagadnienia gospodarcze (np. analiza tekstów o gospodarce, konsumpcji, problemach społeczno-ekonomicznych). Na liście przykładowych tekstów do omówienia w klasach IV–VIII znajduje się np. powieść autorstwa Janusza Korczaka *Bankructwo małego Dżeka* (Korczak, 2025). Tekst ten (po raz pierwszy wydany w 1924 roku) uczy podstaw przedsiębiorczości i spółdzielczości uczniowskiej. Tytułowy Dżek Fulton jest młodym przedsiębiorcą, który bierze na siebie odpowiedzialność prowadzenia uczniowskiej kooperatywy. W centrum fabuły znajdują się zagadnienia związane z gospodarowaniem pieniędzmi, funkcjonowaniem przedsiębiorstwa, odpowiedzialnością ekonomiczną oraz konsekwencjami błędnych decyzji finansowych. Początkowo Dżekiem kieruje entuzjazm, chęć dorobienia się i udowodnienia swojej zaradności. Szybko jednak okazuje się, że **brakuje mu podstawowej wiedzy ekonomicznej**: nie potrafi właściwie oszacować kosztów i przychodów, nie umie dobrze planować wydatków, nie zawsze właściwie dobiera współpracowników, a jego działania często opierają się na impulsywnych decyzjach, a nie na wnioskach z analizy. W efekcie jego kooperatywa mierzy się z problemami organizacyjnymi, zadłużeniem i brakiem pełnej kontroli nad finansami. Korczak w przystępny, fabularny sposób pokazuje mechanizmy prowadzące do bankructwa – zarówno w sensie dosłownym, jak i wychowawczym. Powieść ostrzega przed naiwnością ekonomiczną, lekkomyślnością oraz wiarą w szybki zysk bez pracy i odpowiedzialności. Jednocześnie podkreśla wagę uczciwości, kompetencji, planowania, a także umiejętności współpracy i przewidywania konsekwencji własnych działań. Dzięki temu *Bankructwo małego Dżeka* pełni **funkcję edukacyjną**: uczy młodych czytelników podstaw ekonomii, takich jak budżet, koszty, ryzyko, inwestycje i zarządzanie zasobami. Pokazuje również, że porażka może być ważną lekcją prowadzącą do refleksji, dojrzewania i rozwoju. W ten sposób powieść staje się nie tylko opowieścią o dorastaniu, lecz także **przystępnym wprowadzeniem w świat finansów**, które ukazuje realne mechanizmy ekonomiczne w formie literackiej.

Istnieje wiele możliwości wykorzystania tej powieści w edukacji ekonomiczno-finansowej (por. tabela 4)¹. Warto też zwrócić uwagę, że na podstawie tego tekstu Narodowy Stary Teatr im. Heleny Modrzejewskiej w Krakowie przygotował spektakl dla dzieci i młodzieży w reżyserii Macieja Podstawnego. Jego premiera miała miejsce w październiku 2025 roku². Nauczyciele języka polskiego mogą zabrać uczniów na spektakl w ramach swoich zajęć, co będzie doskonałym uzupełnieniem lektury powieści Korczaka³.

Tabela 4.

Możliwości wykorzystania *Bankructwa małego Dżeka* podczas lekcji języka polskiego

Obszary wykorzystania	Możliwe działania uczniów
Analiza zachowań, decyzji i postaw bohatera	• Uczniowie mogą analizować postać Dżeka jako przykład młodego przedsiębiorcy, który zмага się z konsekwencjami własnych decyzji. • Lekcja może dotyczyć odpowiedzialności, dojrzewania oraz wpływu błędów na rozwój człowieka
Rozwijanie myślenia krytycznego	• Tekst nadaje się do rozmowy o tym, jak podejmować decyzje, jak oceniać ryzyko i jak unikać manipulacji. • Można porównać zachowania bohaterów z realnymi sytuacjami życiowymi, np. pokusą szybkiego wzbogacenia się czy presją grupy
Zapoznanie z pojęciami ekonomicznymi	• Powieść pozwala omówić podstawowe pojęcia ekonomiczne w języku przystępnym dla uczniów: budżet, wydatki, zarządzanie, ryzyko, odpowiedzialność finansowa. • To pretekst do rozmowy o współczesnych problemach młodzieży, np. o zarządzaniu kieszonkowym czy pierwszej pracy
Praca nad wartościami	• Historię można wykorzystać do rozmowy o uczciwości, pracy zespołowej, szacunku dla innych i radzeniu sobie z porażką. • Lekcja może dotyczyć tego, jak ważna jest odpowiedzialność za własne działania i jak uczyć się na błędach
Ćwiczenia językowe i literackie	• Analiza narracji i stylu Korczaka. • Pisanie charakterystyki Dżeka, opowiadania inspirowanego powieścią lub alternatywnego zakończenia. • Dyskusja o funkcji tytułu i symbolice „bankructwa” – dosłownej i metaforycznej

¹ Więcej na temat możliwości wykorzystania powieści o małym Dżeku można przeczytać w podrozdziale J. Boczek, *Bankructwo małego Dżeka jako przykład powieści finansowej dla uczniów* w książce: K. Waliszewski (koord.), *Rozwój kompetencji finansowych uczniów. Przewodnik dla nauczycieli uczniów klas VI-VIII szkół podstawowych* (Boczek, 2026).

² <https://stary.pl/pl/repertuar/bankructwo-malego-dzeka/> (dostęp: 14.07.2026).

³ Spektakl został przygotowany zarówno w pełnej wersji scenicznej, jak i w formacie mobilnym dostosowanym do warunków pozainstytucjonalnych, jest więc wystawiany nie tylko na deskach Narodowego Starego Teatru im. Heleny Modrzejewskiej w Krakowie, lecz także w innych miastach Polski.

Tabela 4. cd.

Obszary wykorzystania	Możliwe działania uczniów
Projekty i praca kreatywna	• Uczniowie mogą przygotować „plan naprawczy kooperatywy Dżeka”, łącząc umiejętność poprawnego pisania w języku polskim z edukacją ekonomiczną. • Debata „Czy Dżek był odpowiedzialny za swoje bankructwo?”. • Odegranie scenek przedstawiających najważniejsze momenty powieści

Źródło: opracowanie własne.

5.2. Historia

W treściach programowych historii pojawiają się wątki związane z gospodarką, np. rozumienie wpływu historii na gospodarkę współczesną, analiza procesów historycznych, w tym **zjawisk społeczno-ekonomicznych**, które kształtowały rozwój państw, społeczeństw i rynków.

W ramach zajęć z historii omawiane są przemiany społeczno-gospodarcze na przestrzeni wieków na ziemiach polskich, w Europie i na świecie, a także kryzysy, które dotknęły sferę gospodarczą. Na tej podstawie uczeń może prześledzić, jakie są przyczyny, przebieg i skutki kryzysów gospodarczych, a także jak kryzysy w innych krajach, mające zasięg globalny, mogą wpływać na warunki gospodarowania i życia na ziemiach polskich. Śledzenie historii gospodarczej Polski, Europy i świata – od gospodarki feudalnej, przez rozwój handlu i miast, rewolucje przemysłowe, aż po powstawanie rynków finansowych i globalizację – pozwala na wykorzystanie pojęć i wiedzy zdobytej podczas lekcji z przedmiotów, w których jest realizowany moduł ekonomiczno-finansowy. Taka perspektywa historyczna pozwala również dostrzec, że zjawiska gospodarcze mają charakter **globalny**, a wydarzenia zachodzące w innych częściach świata **mogą wpływać na warunki gospodarowania i poziom życia w Polsce**. Przez analizę przemian politycznych w Polsce należy wskazać, że towarzyszyły im głębokie przemiany gospodarcze związane z formowaniem w Polsce ustroju gospodarki rynkowej z jej instytucjami – mechanizmem rynkowym, bankami, rynkami finansowymi i demokracją. Analizując dzieje gospodarcze różnych epok, uczniowie mają możliwość praktycznego zastosowania pojęć poznanych na zajęciach ekonomicznych, takich jak inflacja, podaż, popyt, kapitalizacja, cykl koniunkturalny, inwestycje czy rynek pracy. Historia staje się w ten sposób przestrzenią, w której teoria ekonomii nabiera konkretnego wymiaru, a uczniowie mogą obserwować jej działanie na przykładach z różnych okresów. W efekcie nauczanie historii w istotny sposób poszerza kompetencje ekonomiczno-finansowe, umożliwiając uczniom zrozumienie **długofalowych procesów, zależności i konsekwencji decyzji podejmowanych przez jednostki, społeczeństwa i państwa na przestrzeni wieków**.

5.3. Informatyka

W podstawie programowej informatyki pojawiają się treści, które mogą realizować tę problematykę: praca z danymi liczbowymi, wykresami, arkuszami kalkulacyjnymi, analiza i przetwarzanie informacji, krytyczna ocena źródeł informacji, korzystanie z narzędzi cyfrowych wspomaganych sztuczną inteligencją również przy analizie danych ekonomicznych. Ważne jest, aby nauczyciele informatyki, kształcący różne umiejętności wykorzystywania przez uczniów specjalistycznego oprogramowania, sięgali do przykładów ekonomiczno-finansowych. Uczniowie mogą rozwijać umiejętność pracy z edytorem tekstu, np. przez formatowanie listu biznesowego lub oferty firmy. Wykorzystanie arkusza kalkulacyjnego można ćwiczyć na danych ekonomicznych lub podczas układania przykładowego budżetu. Z kolei programy graficzne mogą być stosowane do projektowania tożsamości wizualnej przedsiębiorstw, np. materiałów reklamowych.

5.4. Języki obce nowożytne

Treści programowe w ramach nauczania języków obcych nowożytnych, które mogą nawiązywać do modułu ekonomiczno-finansowego, obejmują przede wszystkim komunikację w typowych sytuacjach codziennych, pracę z materiałami wizualnymi (w tym wykresami, mapami i reklamami), przetwarzanie informacji oraz konstruowanie wypowiedzi pisemnych i ustnych odnoszących się do życia codziennego. Ważne jest, aby nauczyciele języków obcych wprowadzali słownictwo i terminologię związaną z finansami (zwłaszcza osobistymi) oraz z funkcjonowaniem gospodarki.

5.5. Zajęcia z wychowawcą

Podczas zajęć z wychowawcą mogą być omawiane zagadnienia związane z odpowiedzialnością za decyzje życiowe i finansowe, w tym z odpowiedzialnym zaciąganiem kredytów i pożyczek oraz świadomym oszczędzaniem i inwestowaniem. Stanowi to odpowiednią przestrzeń do realizacji celów wychowania ekonomicznego związanych z planowaniem finansów osobistych, w tym większych wydatków. W tym zakresie szczególnie warto zwracać uwagę uczniów na rolę oszczędzania długoterminowego, zwłaszcza z myślą o okresie po przejściu na emeryturę. Należy również podkreślić konieczność uwzględniania w budżecie domowym rezerwy finansowej na nieprzewidziane wydatki oraz kształtowania odpowiedzialnych postaw związanych z korzystaniem z internetu, w tym przestrzegania zasad cyberbezpieczeństwa.

Podsumowanie

Jako podsumowanie możliwości zastosowania edukacji ekonomiczno-finansowej może posłużyć tabela 5, w której ujęto inne przedmioty realizowane w szkole podstawowej, gdzie w podstawie programowej nie jest bezpośrednio wskazany moduł ekonomiczno-finansowy. Niemniej można w nich wyodrębnić obszary integracji z treściami modułu ekonomiczno-finansowego oraz przykładowe działania uczniów mające na celu edukację finansową.

Tabela 5.

Możliwości integracji edukacji ekonomiczno-finansowej z innymi przedmiotami szkolnymi

Przedmiot	Obszary integracji z modułem ekonomiczno-finansowym	Przykładowe działania uczniów
Język polski	Analiza tekstów związanych z gospodarką i życiem społecznym; praca z literaturą o tematyce ekonomicznej; rozwijanie myślenia krytycznego; kształtowanie postaw odpowiedzialności	• Analiza <i>Bankructwa małego Dżeka</i> jako studium przedsiębiorczości i konsekwencji ekonomicznych podejmowanych decyzji. • Dyskusja o postawach bohaterów wobec pracy, pieniędzy, odpowiedzialności. • Pisanie charakterystyki bohatera przedsiębiorczego. • Pisanie opowiadań lub alternatywnych zakończeń powieści J. Korczaka z elementami finansowymi. • Dyskusja nad interpretacją powieści J. Korczaka przez twórców spektaklu w Narodowym Starym Teatrze. • Analiza form publicystycznych dotyczących konsumpcji, pracy lub funkcjonowania rynku
Historia	Analiza procesów gospodarczych w dziejach; przyczyny i skutki kryzysów; przemiany ustrojowe i rynkowe; globalne powiązania gospodarek	• Opracowanie osi czasu przemian gospodarczych w Polsce w warunkach przechodzenia od gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki rynkowej. • Analiza epok pod kątem struktur gospodarczych (feudalizm, kapitalizm, rewolucja przemysłowa). • Badanie źródeł historycznych dotyczących kryzysów, inflacji i rynku pracy
Informatyka	Praca z danymi liczbowymi; arkusze kalkulacyjne; wizualizacja danych ekonomicznych; krytyczna ocena źródeł internetowych	• Spisanie budżetu domowego lub projektu wydatków klasowych w arkuszu kalkulacyjnym. • Opracowywanie wykresów dotyczących cen, inflacji, oszczędności. • Pisanie listów biznesowych w edytorze tekstu. • Projektowanie reklam, cenników przykładowych przedsiębiorstw itp. w programach graficznych. • Ocena rzetelności źródeł finansowych w internecie

Tabela 5. cd.

Przedmiot	Obszary integracji z modułem ekonomiczno-finansowym	Przykładowe działania uczniów
Język obcy nowożytny	Komunikacja finansowa w codziennych sytuacjach; praca z materiałami wizualnymi; opisywanie danych; elementy pracy i zarządzania pieniędzmi	• Dialogi: zakupy, praca wakacyjna, budżet tygodniowy. • Opis reklam i wykresów dotyczących finansów. • Pisanie krótkich tekstów o planowaniu wydatków i oszczędzaniu
Zajęcia z wychowawcą	Odpowiedzialność za decyzje finansowe; ryzyko kredytowe; cyberbezpieczeństwo; planowanie przyszłości finansowej	• Organizacja osobistego planu finansowego. • Analiza pułapek finansowych i dyskusja o odpowiedzialnym zadłużaniu. • Praca nad budowaniem rezerwy finansowej. • Warsztaty o bezpiecznym korzystaniu z usług finansowych online

Źródło: opracowanie własne.

Integracja edukacji ekonomiczno-finansowej w nauczaniu różnych przedmiotów szkolnych stanowi ważny element przygotowania uczniów do świadomego funkcjonowania w życiu społecznym i gospodarczym. Choć zagadnienia ekonomiczno-finansowe są wprost przypisane tylko do niektórych przedmiotów, to okazje do ich podejmowania pojawiają się naturalnie w wielu innych przedmiotach nauczania oraz w życiu codziennym (Gębski, 2026). Dzięki temu edukacja ekonomiczno-finansowa staje się procesem interdyscyplinarnym, wspierającym przygotowanie młodzieży do odpowiedzialnego i bezpiecznego uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym.

6. Edukacja ekonomiczno-finansowa w praktyce szkolnej – formy, metody kształcenia, środki dydaktyczne

W edukacji ekonomiczno-finansowej można stosować różnorodne metody kształcenia, zarówno tradycyjne metody podające, jak i aktywizujące, kładące nacisk na praktykę oraz zaangażowanie uczniów, np. w rozwiązywanie jakiegoś problemu.

Najbardziej klasyczną i powszechnie stosowaną grupę stanowią **metody podające**. Obejmują one wykład informacyjny, pogadankę, opis, opowiadanie, prelekcję czy objaśnienie. W edukacji ekonomiczno-finansowej są szczególnie przydatne podczas wprowadzania nowych pojęć, takich jak inflacja, konsumpcja, popyt czy różne rodzaje podatków. Pogadanka umożliwia jednocześnie przekazywanie wiedzy i odwoływanie się do doświadczeń uczniów, co sprawdza się np. podczas omawiania sposobów oszczędzania czy planowania budżetu. Opis i opowiadanie mogą z kolei posłużyć do przedstawienia historii wynalazków finansowych – takich jak powstanie banków lub kart płatniczych – co nadaje tematyce ekonomicznej bardziej narracyjny i przystępny charakter. Choć metody podające pozwalają na szybkie uporządkowanie materiału, same w sobie nie prowadzą do głębokiego rozumienia procesów ekonomicznych. Dlatego stanowią dobry punkt wyjścia, ale wymagają uzupełnienia innymi metodami, jeśli celem jest kształcenie kompetencji finansowych, a nie tylko przekaz wiedzy.

Znacznie bardziej angażującą grupę stanowią **metody problemowe**. Są one oparte na stwarzaniu sytuacji wymagających samodzielnego myślenia, analizy i poszukiwania rozwiązań. W edukacji ekonomiczno-finansowej wykład problemowy lub konwersatoryjny może polegać na postawieniu pytania: „Dlaczego ceny rosną nawet wtedy, gdy zarabiamy tyle samo?” albo „Czy każdy kredyt jest zły?”. Klasyczna metoda problemowa zachęca uczniów do formułowania hipotez, ich weryfikowania i dochodzenia do wniosków. Bogatą część szerokiej grupy metod problemowych stanowią metody aktywizujące, szczególnie cenne w edukacji ekonomiczno-finansowej, których istotą jest praktyczne działanie.

Jedną z nich jest **metoda analizy studiów przypadków** – analiza realistycznej historii osoby lub rodziny, która zmagą się z określonym problemem finansowym, np. nadmiernym zadłużeniem, brakiem oszczędności lub nieprzemyślanymi decyzjami zakupowymi. Na lekcji języka polskiego może to polegać na analizie artykułu prasowego i dyskusji nad wyborami bohaterów, a na lekcji matematyki – na obliczeniu kosztów tych decyzji. **Metoda sytuacyjna**, podobna w konstrukcji, pozwala uczniom wcielić się w role. Mogą np. stać się przedsiębiorcami,

którzy muszą zdecydować na pewnym etapie funkcjonowania firmy, jak podnieść efektywność ekonomiczną swojego przedsięwzięcia: podnosząc ceny czy wprowadzając nowy produkt.

Inscenizacje świetnie sprawdzają się przy podejmowaniu negocjacji, realizacji zakupów czy w różnych sytuacjach w relacji konsument–sprzedawca. **Gry dydaktyczne**, zarówno symulacyjne, jak i decyzyjne, pozwalają uczniom doświadczyć dynamiki rynku, rywalizacji i ryzyka gospodarczego. Prosta gra w klasową „giełdę” potrafi unaocznić, dlaczego ceny papierów wartościowych rosną i spadają, a symulacja budżetu domowego pokazuje, jak impulsywne decyzje zakupowe wpływają na finanse w dłuższej perspektywie czasu. **Dyskusje dydaktyczne** – od klasycznej aż po burzę mózgów czy dyskusję panelową – prowadzą do wymiany opinii i pomagają uczniom argumentować swoje decyzje finansowe.

Metody eksponujące opierają się na kontakcie z bodźcem wizualnym, emocjonalnym lub artystycznym. Film edukacyjny przedstawiający historię powstawania pieniądza, reportaż o młodych przedsiębiorcach lub dokument o odpowiedzialnym konsumpcjonizmie mogą się stać punktem wyjścia do głębokiej dyskusji. Sztuka teatralna (np. *Bankructwo małego Dżeka*) lub inscenizacja połączona z przeżyciem pozwala uczniom wczuć się w emocje osób podejmujących trudne decyzje ekonomiczne. Pokaz połączony z doświadczeniem – np. demonstracja różnic na przygotowanych modelach lub wykresach pomiędzy prostymi a złożonymi odsetkami – pomaga lepiej zrozumieć abstrakcyjne pojęcia.

Metody programowane wykorzystują środki technologiczne do stopniowego i samodzielnego zdobywania wiedzy. Komputerowe symulatory budżetu domowego, aplikacje do zarządzania finansami czy interaktywne kursy online prowadzą uczniów przez kolejne etapy rozwiązywania problemów. Dzięki temu uczeń może pracować we własnym tempie, a nauczyciel otrzymuje natychmiastową informację zwrotną o postępach. Programowane podręczniki lub aplikacje uczą podejmowania decyzji, analizowania skutków i przewidywania konsekwencji, czyli kompetencji niezbędnych dla świadomego uczestnictwa w świecie finansów.

Metody praktyczne zajmują w edukacji ekonomiczno-finansowej szczególne miejsce, ponieważ pozwalają uczniom doświadczać ekonomii w działaniu, a nie tylko w teorii. To właśnie one w najwyższym stopniu rozwijają kompetencje finansowe – uczą planowania, analizowania danych, podejmowania decyzji, przewidywania konsekwencji, a także współpracy i odpowiedzialności. W odróżnieniu od metod podających czy problemowych, które rozwijają przede wszystkim myślenie, metody praktyczne wzmacniają również umiejętności wykonawcze i organizacyjne istotne dla życia codziennego.

Ważną rolę odgrywa tu **pokaz**, który może polegać na analizie realnych dokumentów finansowych. Nauczyciel może zaprezentować różne rodzaje paragonów, wyciągi bankowe,

proste zapisy księgowe lub przykładowe umowy (np. zakupu sprzętu RTV). Uczniowie porównują ceny, sprawdzają strukturę podatku VAT, szukają informacji o gwarancjach czy ograniczeniach w umowach. Pokaz wzmacnia u uczniów świadomość konsumencką i pozwala zobaczyć, jak teoria – np. pojęcie kosztów stałych i zmiennych – przekłada się na realne dokumenty. Na matematyce można przeprowadzić pokaz różnych sposobów naliczania odsetek, posługując się wykresami lub prostymi modelami procentowymi, co ułatwia zrozumienie trudniejszych zagadnień finansowych.

Jeszcze bardziej angażujące są **ćwiczenia przedmiotowe, laboratoryjne** czy **produkcyjne**. W edukacji ekonomiczno-finansowej przyjmują one formę praktycznych zadań, takich jak przygotowanie tygodniowego budżetu domowego, porównywanie cen w sklepach, planowanie kosztów klasowej wycieczki czy symulacja zakupów z ograniczonym budżetem. Uczniowie pracują na rzeczywistych danych, analizują oferty sklepów internetowych, sporządzają arkusze porównawcze lub wyliczają najkorzystniejsze opcje. Takie ćwiczenia kształtują zaradność, uczą uważnego czytania informacji i wyciągania wniosków. Są one również doskonałym polem do integracji treści międzyprzedmiotowych: na geografii uczniowie mogą analizować koszty podróży do różnych krajów, na technice opracowywać kosztorys wykonania modelu, a na informatyce przygotowywać arkusze kalkulacyjne automatyzujące obliczenia.

Centralne miejsce w tej grupie metod zajmuje **metoda projektów**, jedna z najskuteczniejszych metod kształcenia kompetencji finansowych. Projekt może dotyczyć niemal każdej dziedziny życia ekonomicznego: prowadzenia miniprzedsiębiorstwa lub spółdzielni uczniowskiej, przygotowania planu wydarzenia szkolnego, opisanie modelu biznesowego dla wymyślnego produktu, zaprojektowania kampanii oszczędzania w szkole czy przeprowadzenia analizy cen produktów spożywczych w lokalnych sklepach. W trakcie pracy uczniowie uczą się rozdzielać zadania, badać rynek, planować działania, sporządzać budżety, analizować ryzyko oraz prezentować wyniki w formie raportu lub prezentacji. W naturalny sposób rozwijają istotne kompetencje: matematyczne (liczenie kosztów i przychodów), informatyczne (budowanie wykresów, arkuszy), językowe (opisy reklam, argumentowanie), społeczne (praca zespołowa) oraz przedsiębiorcze (planowanie działań, ocena ryzyka, podejmowanie decyzji). Projekt wymaga od nauczyciela starannego zaplanowania przebiegu pracy i stałego monitorowania postępów, ale efekty – zarówno w postaci produktów uczniowskich, jak i trwałych umiejętności – są nieporównywalnie większe niż w przypadku metod tradycyjnych.

Bardzo ciekawą odmianą metody praktycznej jest **metoda przewodniego tekstu**. Opiera się ona na prowadzeniu ucznia krok po kroku przez serię pytań, poleceń i krótkich tekstów informacyjnych, które stopniowo budują rozumienie problemu. Może to być na przykład

przewodnik *Jak porównać dwie oferty bankowe?* Uczniowie analizują treść, odpowiadają na pytania, wykonują obliczenia, a każdy etap prowadzi ich do samodzielnych wniosków. Metoda łączy elementy pracy samodzielnej, analizy źródeł i praktycznych obliczeń, a jej siłą jest struktura, która pozwala uczniom w bezpieczny sposób mierzyć się z coraz bardziej złożonymi zadaniami.

Wszystkie metody praktyczne mają wspólną cechę: uczą odpowiedzialności przez działanie. Uczniowie widzą efekty swoich decyzji, popełniają błędy i poprawiają je, testują różne strategie i analizują ich skuteczność. Dzięki temu edukacja ekonomiczno-finansowa staje się nie tylko zbiorem abstrakcyjnych pojęć, lecz także realnym treningiem życiowym, który przygotowuje dzieci i młodzież do świadomego i bezpiecznego funkcjonowania w świecie finansów.

Zatem każda z metod – od podających po praktyczne – pełni określoną funkcję w procesie kształcenia. W edukacji ekonomiczno-finansowej szczególnie istotne jest ich umiejętne łączenie, ponieważ uczniowie potrzebują zarówno uporządkowanej wiedzy, jak i okazji do działania, eksperymentowania oraz refleksji nad własnymi decyzjami. Dzięki temu proces uczenia staje się pełny, realistyczny i prowadzi do opanowania kompetencji niezbędnych w dorosłym życiu.

Kolejnym istotnym elementem w edukacji ekonomiczno-finansowej jest **wykorzystanie różnorodnych środków dydaktycznych**. W pracy z uczniami warto sięgać zarówno po tradycyjne pomoce – plansze, schematy, infografiki, filmy czy proste modele – jak i nowoczesne narzędzia: quizy online, escape roomy, aplikacje, arkusze kalkulacyjne czy symulatory budżetu. Nauczyciele powinni szczególnie zwrócić uwagę na programy edukacyjne z zakresu edukacji ekonomiczno-finansowej rekomendowane m.in. przez Ośrodek Rozwoju Edukacji, [Krajowe Centrum Edukacji Ekonomicznej](#), ośrodki doskonalenia nauczycieli i kuratoria. Wśród programów rekomendowanych dla szkół podstawowych znajdują się m.in. [ABC Ekonomii](#), [Bakcyl](#), [EduAkcja](#), [Ekonomia na co dzień](#) czy [Przygody Przedsiębiorczego Dżeka](#).

W ramach kół zainteresowań można wykorzystać także materiały programu edukacyjnego [Porwani przez Ekonomię](#) opartego na książce prof. Witolda Orłowskiego *Ekonomia dla ciekawych, czyli co zeznał porwany profesor* (Orłowski, 2022). Podstawowym źródłem materiałów do edukacji ekonomiczno-finansowej mogą być materiały, które powstały w ramach projektu realizowanego przez [Warszawski Instytut Bankowości](#) i dofinansowanego ze środków Funduszu Edukacji Finansowej⁴. Dzięki nim uczniowie zyskują wiedzę na temat finansów osobistych, oszczędzania, planowania budżetu czy też rozumienia kluczowych pojęć finansowych, niezbędnych

⁴ [Fundusz Edukacji Finansowej](#), przygotowany na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 roku o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego, o Rzeczniku Finansowym i o Funduszu Edukacji Finansowej (Dz. U. z 2022 r. poz. 187, z późn. zm.), jest państwowym funduszem celowym, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw instytucji finansowych (na początku 2026 roku – Minister Finansów i Gospodarki).

w codziennym życiu. W zestawie materiałów znajdują się m.in. książki dla nauczycieli (Waliszewski, 2026a) i uczniów (Waliszewski, 2026b), słownik pojęć finansowych (Waliszewski, 2026c), poradnik dla dyrektorów i rad rodziców (Rachwał, 2026) oraz ponad 50 scenariuszy lekcji dostosowanych do różnych przedmiotów szkolnych, a także scenariusze gier terenowych i studia przypadków.

Nauczyciel powinien **korzystać krytycznie ze wszystkich zasobów**, również tych przygotowanych przez instytucje finansowe czy organizacje pozarządowe, każdorazowo upewniając się, że nie zawierają elementów reklamy, nie promują konkretnych produktów i są zgodne z zasadami neutralności szkoły. Warto też weryfikować dokładność danych, aktualność przykładów i rzetelność źródeł.

Materiały dydaktyczne działają najlepiej, kiedy wspierają pracę na realnych przykładach. Rachunki, paragony, fragmenty umów, reklamy z gazetki sklepowej czy ogólnodostępne cenniki pozwalają uczniom zobaczyć, jak teoria przekłada się na codzienne życie. Uczniowie mogą analizować koszty zakupów, porównywać oferty, symulować budżet domowy, obserwować działanie promocji czy obliczać proste podatki. Praca na konkretnych danych zwiększa motywację i buduje odporność na manipulacje rynkowe, których młodzież doświadcza niemal codziennie w mediach społecznościowych. Ważne jest jednak, aby nauczyciel czuwał nad bezpieczeństwem i etyką nauczania – szkoła nie powinna się stawać przestrzenią promowania produktów i usług, a rozmowa o finansach musi się odbywać z poszanowaniem prywatności uczniów i ich rodzin, co jest szczególnie ważne przy realizacji tematów związanych z budżetem domowym czy ubezpieczeniami.

Szczegółnej uwagi wymaga **ocenianie**. W edukacji ekonomiczno-finansowej nie chodzi wyłącznie o sprawdzenie pamięci faktów, ale o rozwijanie umiejętności praktycznych: argumentowania, analizowania danych, podejmowania decyzji, planowania działań czy współpracy w zespole. Dlatego ocena powinna obejmować nie tylko efekt, lecz także proces – drogę, którą uczeń przeszedł, rozwiązując zadanie, prowadząc projekt lub pracując w grupie. Warto stosować elementy **oceniania kształtującego**: jasne kryteria sukcesu, informację zwrotną, możliwość poprawy oraz refleksję ucznia nad własną pracą. Dzięki temu uczniowie uczą się odpowiedzialności za proces uczenia się, a edukacja ekonomiczno-finansowa staje się obszarem ćwiczenia samodzielności i krytycznego myślenia, a nie tylko zaliczania treści programowych.

Ważnym zagadnieniem metodycznym są też różne potrzeby i doświadczenia uczniów. W każdej klasie spotykają się osoby z bardzo odmiennych środowisk – część regularnie dostaje kieszonkowe, inne w ogóle; część ma własne konto i kartę płatniczą, inne nie; niektóre dysponują środkami większymi niż wielu dorosłych, podczas gdy niektóre żyją w trudnej sytuacji ekonomicznej. Z tego powodu rozmowy o pieniądzu mogą być trudne, a nieostrożnie dobrane

zadania mogą wywołać poczucie wstydu lub wykluczenia. W praktyce oznacza to konieczność unikania porównywania stylu życia, wydatków czy możliwości finansowych poszczególnych rodzin. Wszelkie ćwiczenia powinny się opierać na fikcyjnych lub uśrednionych danych, które nie wymagają ponoszenia realnych kosztów. Stąd tak duża jest tutaj rola dobrze dobranych pod względem dydaktycznym studiów przypadków. Nauczyciel powinien też dostosowywać poziom trudności do możliwości ucznia, a w razie potrzeby wspierać go dodatkowymi wyjaśnieniami, materiałami lub pracą w parach.

Naturalnym miejscem, w którym edukacja ekonomiczno-finansowa spotyka się z wychowaniem, są zajęcia z wychowawcą oraz działania realizowane w ramach życia szkolnego. To właśnie tam można rozmawiać o wartościach związanych z gospodarowaniem zasobami: odpowiedzialności, uczciwości, solidarności, oszczędności, trosce o dobro wspólne czy o postawach proekologicznych. Wychowawcze rozmowy umożliwiają uwzględnienie emocjonalnego wymiaru edukacji ekonomiczno-finansowej: lęku przed brakiem, presji rówieśniczej, FOMO⁵ zakupowego, wpływu reklam, potrzeby przynależności i porównywania się z innymi. Dzięki temu edukacja finansowa nie ogranicza się do obliczeń, ale staje się refleksją nad stylem życia i decyzjami konsumenckimi. Zajęcia z wychowawcą są także przestrzenią profilaktyki. Można na nich poruszać tematy cyberbezpieczeństwa, mikrotransakcji w grach, zadłużania się, nieuczciwych ofert czy oszustw, na które szczególnie narażona jest młodzież.

Wprowadzając edukację ekonomiczno-finansową do codziennej praktyki, warto również **angażować uczniów w działania szkolne**, takie jak organizacja kiermaszu, udział w akcjach charytatywnych, planowanie budżetu klasowego czy praca w szkolnym miniprzedsiębiorstwie lub spółdzielni uczniowskiej. To właśnie w takich sytuacjach uczniowie najpełniej doświadczają, że finanse nie są jedynie abstrakcyjną wiedzą, lecz częścią życia społeczności. Wspólne planowanie i rozwiązywanie problemów wzmacniają więzi, uczą odpowiedzialności, a jednocześnie pozwalają łączyć cele dydaktyczne z wychowawczymi w sposób naturalny i bliski codziennemu doświadczeniu uczniów.

Podsumowując, edukacja ekonomiczno-finansowa **powinna łączyć różnorodne metody i środki dydaktyczne**, tak aby uczniowie nie tylko zdobywali wiedzę, ale przede wszystkim umieli ją stosować w praktyce. Ważne jest przy tym zachowanie neutralności i zasad etycznych, niepromowanie produktów ani usług finansowych, weryfikowanie materiałów dydaktycznych, przedstawianie zarówno zalet, jak i ryzyk związanych z decyzjami finansowymi. Należy również uwzględniać zróżnicowaną sytuację ekonomiczno-finansową uczniów, aby nikt nie czuł się wykluczony lub oceniany na podstawie swoich możliwości finansowych.

⁵ FOMO (ang. *fear of missing out*) – lęk przed pominięciem lub wykluczeniem.

7. Wyzwania dydaktyczne i rekomendacje dla nauczycieli

Edukacja ekonomiczno-finansowa, choć dziś uważana za **istotne przygotowanie do dorosłego życia**, w praktyce szkolnej nadal stanowi **obszar pełen wyzwań**. Nauczyciele muszą mierzyć się z ograniczeniami czasowymi, zróżnicowaniem uczniów, brakiem ich jednolitych doświadczeń rodzinnych, szybkim tempem zmian technologicznych oraz abstrakcyjnością wielu pojęć ekonomicznych. Jednocześnie rosną oczekiwania wobec szkoły wynikające z zapisów podstawy programowej (w tym modułu ekonomiczno-finansowego), rekomendacji Ministerstwa Edukacji Narodowej i różnych instytucji (np. IBE, ORE, CKE, OECD). Moduł ekonomiczno-finansowy zakłada systematyczne wzmacnianie kompetencji finansowych uczniów na każdym etapie edukacyjnym. W tej sytuacji nauczyciel potrzebuje nie tylko wiedzy merytorycznej, lecz przede wszystkim praktycznych narzędzi, które pozwolą włączać zagadnienia finansowe do codziennej pracy w sposób prosty, elastyczny i bezpieczny. Realizacja modułu ekonomiczno-finansowego wymaga stałego odwoływania się do efektów uczenia się, zwłaszcza tych dotyczących wykonywania obliczeń finansowych, analizy danych oraz świadomego podejmowania decyzji konsumenckich.

Brak czasu jest jednym z najczęściej zgłaszanych problemów (por. tabela 6). Dlatego skuteczną pomocą są krótkie **mikromoduły**, czyli 5- lub 10-minutowe aktywności wplecione w różne lekcje: analizowanie krótkiej reklamy, porównanie 2 cen produktów / usług podczas matematyki, szybka dyskusja o potrzebach i zachciankach na edukacji obywatelskiej czy zajęciach z wychowawcą. Regularne powtarzanie takich niedługich ćwiczeń wzmacnia uczenie spiralne – uczniowie wracają do pojęć w różnych kontekstach, dzięki czemu nie wymagają osobnych, rozbudowanych lekcji.

Tabela 6.

Wybrane wyzwania w edukacji ekonomiczno-finansowej i możliwe strategie wsparcia

Wyzwanie dydaktyczne	Rekomendacja/narzędzie wsparcia
Brak czasu nauczycieli	Mikromoduły edukacyjne, spiralne uczenie, integracja treści międzyprzedmiotowych
Abstrakcyjność pojęć	Model: doświadczenie → przykład → pojęcie; symulacje, gry, analogie
Zróżnicowane doświadczenia uczniów	Racjonalne usprawnienia, elastyczne materiały, zróżnicowanie zadań

Tabela 6. cd.

Wyzwanie dydaktyczne	Rekomendacja/narzędzie wsparcia
Różnice w zasobach domowych	Uczenie przez kontekst szkolny, realizację projektów zespołowych, wykorzystanie studiów przypadków
Niepewność nauczycieli w nowych tematach	Bezpieczne korzystanie z usług cyfrowych, analiza wiarygodności danych i informacji przed skorzystaniem z nich
Potrzeby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)	Racjonalne usprawnienia (np. ETR ⁶ , większy kontrast, wersje audio)

Źródło: opracowanie własne.

W celu zmniejszenia poczucia **abstrakcyjności pojęć ekonomicznych** warto konsekwentnie stosować zasadę „od doświadczenia do pojęcia”: najpierw prosty bodziec (paragon, oferta, reklama), następnie krótka analiza, a dopiero później wprowadzenie nazwy zjawiska. Takie podejście ułatwia uczniom zrozumienie mechanizmów finansowych, sprzyja uczeniu spiralnemu i pozwala naturalnie wzmacniać kompetencje. W codziennej praktyce dydaktycznej szczególnie ważne jest zachowanie bezpieczeństwa i dostępności materiałów: korzystanie z neutralnych przykładów, unikanie bezpośrednich odniesień do sytuacji rodzinnych uczniów, krytyczna analiza treści reklamowych oraz ostrożne wykorzystywanie narzędzi cyfrowych i sztucznej inteligencji (bez udostępniania danych uczniów i z weryfikacją poprawności treści). Dzięki krótkim, regularnym mikromodułom nauczyciel zyskuje elastyczne narzędzie do systematycznego wprowadzania trudnych, często abstrakcyjnych pojęć finansowych w sposób prosty, bezpieczny i dostosowany do różnorodnych potrzeb uczniów.

Zróżnicowanie uczniów i niejednakowe doświadczenia domowe są szczególnie widoczne w edukacji finansowej. Część uczniów doświadcza w domu rozmów o budżecie, oszczędzaniu, zakupach czy planowaniu wydatków, podczas gdy inni nie mają w ogóle dostępu do takich tematów. Z tego powodu warto opierać się na przykładach szkolnych zamiast rodzinnych lub dobrze dobranych studiach przypadków – analizować „fikcyjne” budżety, wspólne projekty, symulacje i sytuacje społecznie neutralne. Pomocne są też zróżnicowane zadania, które dają uczniom możliwość wyboru poziomu trudności: obliczenie wybranego rabatu, porównanie 2 koszyków zakupowych czy przeanalizowanie jednej z 3 przedstawionych ofert. W praktyce szkolnej dobrze jest pamiętać także o **indywidualizacji**, czyli dostosowaniu języka, tempa pracy i rodzaju zadań do możliwości klasy. Warto stosować proste strategie: ilustrować pojęcia

⁶ ETR (ang. *Easy to Read*) – uproszczona forma komunikacji pisemnej, dzięki której tekst jest łatwy do czytania i zrozumienia (m.in. krótkie zdania, proste słownictwo, duża i czytelna czcionka, elementy graficzne pomagające zrozumieć treść).

obrazami, prezentować realne dokumenty (paragony, cenniki, reklamy), oferować zadania na 2 lub 3 poziomach trudności, dawać możliwość pracy w parach, wykorzystywać technologię, np. kalkulatory online czy proste arkusze. Uczniowie, którzy mają trudności z czytaniem, mogą korzystać z wersji audio lub ilustracji. Ponadto uczniowie mogą posługiwać się narzędziami symulacyjnymi, krótkimi grami decyzyjnymi i scenariuszami problemowymi.

Edukacja ekonomiczno-finansowa jest nierozzerwalnie związana z **edukacją medialną i cyfrową**, ponieważ uczniowie coraz częściej decyzje finansowe podejmują w środowisku online. Wirtualne zakupy, gry mobilne, mikropłatności, reklamy i treści influencerów wpływają na ich zachowania konsumenckie. Dlatego rozmowa o finansach powinna obejmować obliczenia, analizę reklam, świadome korzystanie z aplikacji, ocenę wiarygodności ofert czy rozpoznawanie manipulacji. Równocześnie warto uczyć młodych ludzi **odpowiedzialnego korzystania z narzędzi cyfrowych**: sprawdzania wiarygodności informacji, rozpoznawania reklam i treści sponsorowanych, ochrony danych oraz ostrożności wobec fałszywych promocji i oszustw. W tym kontekście szczególne znaczenie zyskuje **sztuczna inteligencja (AI)**, która może również stanowić częściowe wsparcie nauczycieli w dostosowaniu materiałów do potrzeb klasy (por. PARP, 2023). Sztuczną inteligencję można wykorzystać do urozmaicania i generowania przykładów, prostych zadań rachunkowych, dialogów zakupowych, porównań ofert czy symulacji budżetów. Dzięki temu nauczyciel może poświęcić więcej czasu na rozmowę z uczniami i analizę ich sposobu myślenia.

Doświadczenia międzynarodowe pokazują, że skuteczna edukacja finansowa nie wymaga realizacji skomplikowanych projektów. Fińskie podejście do prowadzenia domowego budżetu, kanadyjskie kalkulatory szkolne czy brytyjskie gry edukacyjne mogą być łatwo adaptowane w polskich warunkach. Najważniejsze jest jednak to, by nauczyciel potrafił przełożyć te przykłady na realia swojej klasy – nie kopiować ich dosłownie, lecz twórczo przekształcać. Istotnym elementem skutecznej edukacji finansowej jest systematyczność. Uczniowie najlepiej uczą się wtedy, gdy na różnych przedmiotach spotykają się z podobnymi pojęciami, a nauczyciele wykorzystują naturalne okazje do krótkich ćwiczeń. Matematyka, geografia, edukacja obywatelska, zajęcia praktyczno-techniczne czy zajęcia z wychowawcą to przestrzeń do regularnego wzmacniania kompetencji finansowych. Nawet 5 minut każdej lekcji może mieć znaczenie, jeśli informacje powtarza się często i w różnych kontekstach.

Edukacja ekonomiczno-finansowa jest również **procesem wychowawczym**. Chodzi nie tylko o obliczenia, lecz także o postawy: odpowiedzialność, planowanie, krytyczne myślenie, rozumienie konsekwencji i świadome podejmowanie decyzji. Uczniowie powinni mieć okazję praktykować te umiejętności, ale w sposób bezpieczny, pozbawiony oceniania za kontekst

rodzinny. Zadaniem nauczyciela jest zorganizowanie przestrzeni, w której uczniowie mogą rozmawiać o pieniądzu bez poczucia wstydu, porównywania czy napięcia.

W uzupełnieniu przedstawionych wcześniej wyzwań warto zwrócić uwagę na kilka metodycznych zasad, które w praktyce szkolnej decydują o jakości pracy z treściami finansowymi. W codziennej pracy nauczyciela zwraca się uwagę, że wiele trudności wynika nie z braku kompetencji nauczyciela, lecz z kilku typowych **pułapek dydaktycznych**.

Do najczęstszych należy rozpoczynanie od niełatwych pojęć zamiast od doświadczenia, co utrudnia uczniom sensowne uchwycenie istoty zjawiska; podawanie zbyt wielu definicji w krótkim czasie; stosowanie przykładów z życia rodzinnego, które mogą różnicować uczniów społecznie; nieświadome moralizowanie w rozmowach o oszczędzaniu, wydatkach czy priorytetach finansowych. Rekomendacje instytucji edukacyjnych (np. KCEE, ZBP, NBP) podkreślają, że rozmowa o pieniądzu powinna odbywać się zawsze w sposób bezpieczny, neutralny i wrażliwy na różnorodność doświadczeń uczniów. Tak rozumiana „bezpieczna przestrzeń” sprzyja uczeniu się i chroni uczniów przed napięciem związanym z kontekstem domowym, który dla wielu może być trudny lub po prostu bardzo różny. Jednocześnie ważnym elementem profesjonalnej praktyki jest umiejętność świadomego doboru materiałów. W świecie dynamicznych zmian technologicznych, nadmiaru informacji i powszechnej obecności reklam nauczyciel musi mieć jasne kryteria oceny jakości zasobów edukacyjnych. Zaleca się korzystanie z materiałów przygotowanych przez instytucje publiczne i edukacyjne (NBP, UOKiK, IBE, OECD), unikanie treści powiązanych z konkretną marką lub ofertą handlową oraz wybieranie takich materiałów, które można łatwo dostosować do różnych poziomów nauczania. Równie ważna jest prostota: krótkie animacje, przykłady graficzne, fragmenty reklam czy paragony są często bardziej efektywne dydaktycznie niż rozbudowane artykuły czy prezentacje. Pozwalają one prowadzić rozmowy wrażliwe, neutralne światopoglądowo i dostępne dla wszystkich uczniów niezależnie od ich doświadczeń domowych.

W zakresie organizacji zajęć 5- czy 10-minutowe ćwiczenia poprzedzone prostym bodźcem – zdjęciem, dialogiem zakupowym, historyjką – są skuteczne, ponieważ pozwalają uczniom „zobaczyć” zjawisko, zanim spróbują je zrozumieć. Schemat „bodziec – analiza – pojęcie – chwilowe zastosowanie” sprawdza się na lekcjach zarówno matematyki, jak i języka polskiego, informatyki, geografii czy podczas zajęć z wychowawcą. Dzięki temu edukacja ekonomiczno-finansowa nie staje się dodatkowym obciążeniem, lecz naturalnym elementem toku lekcji, a uczniowie uczą się spiralnie – wracają do tych samych pojęć w różnych kontekstach, co ułatwia zapamiętywanie i transfer wiedzy. To również rozwiązanie sprzyjające **edukacji włączającej** (zob. European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2019), ponieważ krótkie moduły łatwiej dostosować do uczniów o różnych potrzebach edukacyjnych przez zastosowanie

technik wizualnych, zadań na kilku poziomach trudności czy prostych strategii wsparcia (np. wersje audio, większa czcionka, możliwość pracy w parach) (zob. Bełza-Gajdzica i in., 2024).

Na poziomie metodycznym istotne jest także **monitorowanie**, czy takie działania przynoszą rzeczywiste efekty. Nie wymaga to przygotowywania testów ani dodatkowej dokumentacji. Wystarczą proste formy oceny kształtujące: krótkie refleksje uczniów („co było dla mnie nowe?”), minirubryki pozwalające porównać własne postępy, rozmowy podsumowujące na koniec lekcji lub wykonanie podobnego zadania po kilku tygodniach. Dzięki temu nauczyciel nie tylko widzi, które strategie działają najlepiej, lecz także wzmacnia poczucie sprawczości uczniów.

By pokonać najczęstsze trudności i zwiększyć efektywność edukacji ekonomiczno-finansowej, warto:

- zaczynać od rozmowy o praktyce (doświadczeniu), później nazywać i wprowadzać definicje (np. oprocentowania, inflacji, budżetu) – dzięki temu uczniowie łączą teorię z praktyką,
- bazować na przykładach dotyczących funkcjonowania szkoły lub fikcyjnych sytuacjach, a unikać odwoływania się do przykładów z życia rodzinnego uczniów,
- koncentrować się na analizie krótko- i długookresowych konsekwencji różnych postaw konsumenckich, włączać uczniów do wspólnej dyskusji, a unikać moralizowania i przedstawiania jakichś zachowań jako „dobrych” lub „złych”,
- wprowadzać kolejne pojęcia w krótkich, regularnych modułach zgodnie z zasadą uczenia spiralnego, zamiast przeciążać uczniów teorią i omawianiem wielu zagadnień jednocześnie,
- przygotowywać zadania o różnej trudności i dawać uczniom wybór,
- poddawać materiały reklamowe wspólnej krytycznej analizie, wykorzystywać je jako pretekst do rozmowy o tym, jak wpływają na zachowania konsumpcyjne,
- stosować małe kroki, wizualizacje, pytania kontrolne i krótkie pauzy na refleksję (zbyt szybkie tempo pracy, szczególnie trudne dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, może prowadzić do zniechęcenia i wzrostu lęku),
- pracować na kontekstach bliskich młodym ludziom: mikropłatnościach, grach, aplikacjach, zakupach online czy budżecie klasowym,
- uwzględniać kontekst cyfrowy (większość decyzji finansowych uczniowie podejmują w środowisku online) – brak rozmowy o bezpieczeństwie, wiarygodności ofert czy manipulacjach w mediach społecznościowych osłabia praktyczną wartość edukacji finansowej,
- wykorzystywać ocenianie kształtujące, przekazywać informację zwrotną i stosować proste techniki monitorowania postępów, np. krótkie refleksje uczniów, minirubryki, pytania podsumowujące.

8. Inspiracje dydaktyczne oraz rekomendowane źródła i materiały

Należy wyróżnić kilka metod i technik kształcenia, szczególnie skutecznych w edukacji ekonomiczno- finansowej: mikromoduły, ćwiczenia analityczne, historyjki, gry i symulacje, projekty edukacyjne, *mini case studies* oraz działania oparte na realnych danych i dokumentach. Ich wspólną cechą jest to, że odchodzą od wykładu i abstrakcyjnych definicji, a zamiast tego pozwalają uczniom samodzielnie odkrywać mechanizmy ekonomiczne, rozwiązywać problemy i podejmować decyzje.

8.1. Mikromoduły 5-minutowe

Mikromoduły to krótkie aktywności, które można wpleść w dowolną lekcję. Przykłady mikromodułów:

- porównanie 2 cen na podstawie paragonu,
- rozpoznawanie technik perswazji w reklamie,
- szybkie szacowanie kosztu zakupu 2 opcji,
- wyjaśnienie różnicy między potrzebą a zachcianką na przykładzie zdjęć przedmiotów,
- krótka analiza dialogu zakupowego.

Uczniowie wracają do pojęć spiralnie, w różnych kontekstach, bez konieczności planowania rozbudowanej lekcji.

8.2. Praca z dokumentami codziennego użytku

Analizy cen, danych liczbowych, prostych tabel oraz praktycznych dokumentów (cenniki, paragony, rozkłady jazdy) są istotne w kontekście nauki przez doświadczenie. Przykłady ćwiczeń:

- analiza paragonów i porównywanie cen jednostkowych,
- czytanie cenników i tabel,
- porównanie 3 ofert (np. telefonicznych, internetowych, biletów),
- analiza dokumentu reklamacyjnego, regulaminu promocji.

Ta forma pozwala uniknąć abstrakcyjności w edukacji finansowej oraz buduje umiejętności, których uczniowie używają „tu i teraz”.

8.3. *Mini case studies* (ministudia przypadku) i historyjki (krótkie sytuacje problemowe)

Podawane uczniom krótkie sytuacje decyzyjne – wyrwane z życia – to jedna z najbardziej polecanych form nauczania ekonomii w szkole podstawowej. Przykłady ministudiów przypadku:

- „Uczeń ma 50 zł kieszonkowego i chce kupić 2 produkty – jak ma znaleźć najlepsze rozwiązanie?”
- „Rodzina planuje wycieczkę i ma 3 warianty transportu – wybierz najbardziej opłacalny”
- „Czy warto kupić produkt w promocji 3 za 2?”

8.4. Gry i symulacje edukacyjne

Gry i symulacje zwiększają rozumienie mechanizmów, rozwijają umiejętność przewidywania konsekwencji. Przykładowe formy symulacyjne:

- gry i zabawy z wątkami ekonomicznymi (np. w sklep),
- symulacje budżetu domowego,
- symulacje decyzji zakupowych,
- cyfrowe gry edukacyjne dostępne online.

8.5. Projekty uczniowskie

Projekty to kluczowa forma pracy w edukacji. Łączą one treści matematyczne, techniczne, społeczne, a także wzmacniają proces wychowawczy (odpowiedzialność, współpraca).

Przykładowe projekty:

- zaplanowanie klasowej wycieczki (zbieranie ofert, budżet, analiza opłacalności),
- organizacja szkolnego kiermaszu,
- przygotowanie kampanii o oszczędzaniu wody i energii,
- projekt „Sklepik klasowy”.

8.6. Metody oparte na analizie mediów i środowiska cyfrowego

Uczniowie podejmują coraz częściej decyzje finansowe w środowisku cyfrowym. Efektywne techniki kształcenia powinny obejmować pracę z treściami pochodzącymi bezpośrednio z internetu. Przykłady działań uczniów:

- analiza krótkiej reklamy pod kątem perswazji,
- porównanie 2 produktów oferowanych przez influencerów,
- ocena wiarygodności oferty internetowej.

8.7. Metody wykorzystujące sztuczną inteligencję

Sztuczna inteligencja może wspierać nauczyciela, służąc zarówno jako narzędzie do przygotowywania treści, jak i pomoc w procesie uczenia się. Uczniowie uczą się wtedy jednocześnie: (1) finansów, (2) krytycznego myślenia oraz (3) odpowiedzialnego korzystania z technologii. Możliwe zastosowania:

- generowanie przykładów i zadań na różnym poziomie trudności,
- symulacje kosztów (np. wycieczki, projektu, zakupu sprzętu),
- dialogi zakupowe,
- generowanie pytań, jakie należy zadać przy zakupie usługi,
- analiza tekstów reklamowych.

Tabela 7 przedstawia strony internetowe, na których można znaleźć dodatkowe scenariusze lekcji, gry, filmy, infografiki, kursy online i narzędzia do pracy z uczniami.

Tabela 7.

Wybrane źródła materiałów edukacyjnych

Nazwa instytucji/programu	Opis źródła
Fundacja Warszawski Instytut Bankowości	Książka dla uczniów, przewodnik dla nauczycieli szkół podstawowych, poradnik dla dyrektorów i rad rodziców, słownik pojęć finansowych, scenariusze lekcji, scenariusze gier terenowych, studia przypadku ⁷
NBP – Narodowy Bank Polski	Materiały edukacyjne, komiksy, gry, filmiki, wystawy online
Centrum Pieniądza im. S. Skrzypka (NBP)	Interaktywna edukacja o historii i funkcji pieniądza
BAKCYL – Bankowcy dla Edukacji Finansowej Młodzieży	Scenariusze lekcji, e-lekcje, quizy, szkolenia dla szkół
Fundacja Warszawski Instytut Bankowości – Przygody Przedsiębiorczego Dżeka	Książka <i>Przygody przedsiębiorczego Dżeka</i> oparta na <i>Bankructwie małego Dżeka</i> J. Korczaka, scenariusze lekcji, prezentacje, gry dydaktyczne

⁷ Materiały opracowane przez WIB mają być dostępne dla szkół podstawowych od września 2026 roku, dostęp do materiałów w wersji elektronicznej: biznesizarzadzanie.pl/edukacjafinansowaSP (dostęp: 14.07.2026).

Tabela 7. cd.

Nazwa instytucji/programu	Opis źródła
Fundacja Warszawski Instytut Bankowości – Porwani przez Ekonomię	Książka <i>Ekonomia dla ciekawych</i> (Orłowski, 2022), słuchowisko oparte na książce, scenariusze lekcji, prezentacje
OECD – Edukacja finansowa w szkołach	Międzynarodowe standardy i polska strategia edukacji finansowej
Fundacja GPW (Giełdy Papierów Wartościowych)	Kursy online, gry edukacyjne i konkursy (np. Szkolna Internetowa Gra Giełdowa)
Szkoła z Klasą – Finanse dla młodych	Scenariusze, aktywności i artykuły o edukacji ekonomicznej
Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy Think!	Programy edukacyjne, e-booki, warsztaty o finansach
EduAkcja.pl	Narzędzia i karty pracy dla uczniów i nauczycieli
KDPW – Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych	Edukacja o inwestowaniu i rynku kapitałowym
KNF – Urząd Komisji Nadzoru Finansowego	Poradniki o bezpiecznych finansach, oszczędzaniu i ochronie konsumenta
mBank, Porwani przez ekonomię	Strona edukacyjna mBanku, testy osobowości, quizy
ZUS dla ucznia	Wprowadzenie do ubezpieczeń i emerytur w przyjaznej formie
UOKiK – Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Poradniki dla konsumentów, w tym dzieci i młodzieży
Bezpieczne Złotówki	Porady o ochronie danych, płatnościach online, oszustwach
Finansoaktywni – program edukacyjny dla młodzieży Ministerstwa Finansów	Scenariusze lekcji, filmy, prezentacje, konkurs edukacyjny
Platforma edukacyjna TAXEDU	Minikursy e-learningowe, gry dydaktyczne, prezentacja (możliwość wyboru różnych wersji językowych).

Źródło: opracowanie własne.

Wśród różnych narzędzi cyfrowych w szczególności warto zwrócić uwagę na:

- gry i symulacje edukacyjne:
 - gry symulacyjne takie jak *Biznes i Kariera*, *Cashflow for Kids* czy inne gry na platformach różnych instytucji finansowych, które w przystępny sposób uczą zarządzania finansami i planowania budżetu,
 - symulacje budżetowe, np. kalkulatory kosztów wycieczek, zakupów czy energii, które pozwalają uczniom na praktyczne zrozumienie i oszacowanie wydatków w różnych kontekstach;
- filmy edukacyjne:
 - krótkie filmiki z serwisu NBP Edukacja wyjaśniające istotne pojęcia ekonomiczne w przystępny sposób,
 - animacje z platformy TED-Ed poświęcone tematyce ekonomii behawioralnej, które pomagają zrozumieć wpływ psychologii na podejmowanie decyzji finansowych;
- narzędzia wspierające nauczyciela, oparte na sztucznej inteligencji:
 - generowanie spersonalizowanych przykładów i zadań dostosowanych do poziomu i potrzeb uczniów,
 - przygotowywanie interaktywnych symulacji cen, kosztów, dialogów zakupowych, które wspierają praktyczne ćwiczenia i analizy,
 - analiza reklam, porównanie ofert i badanie technik perswazji stosowanych w przekazach marketingowych, co rozwija krytyczne myślenie i umiejętność oceny informacji.

Wykorzystanie powyższych narzędzi cyfrowych pozwala na bardziej angażujące, interaktywne i efektywne nauczanie ekonomii i finansów, odpowiadając na współczesne wyzwania edukacji. Tak zorganizowane nauczanie nie ogranicza się do przekazywania wiedzy – wspiera rozwój kompetencji życiowych, krytycznego myślenia, odpowiedzialności oraz świadomego podejmowania decyzji. W efekcie stanowi ważny element przygotowania młodego człowieka do funkcjonowania w coraz bardziej złożonej rzeczywistości ekonomicznej.

Bibliografia

Belza-Gajdzica, M., Ciborowski, M., Knopik, T., Olempska-Wysocka, M., Wojciechowska, A. (2024). *Racjonalne usprawnienia w edukacji: Poradnik dla nauczycieli i nauczycielek*. Instytut Badań Edukacyjnych.

Boczek, J. (2026). *Bankructwo małego Dżeka jako przykład powieści finansowej dla uczniów*. W: K. Waliszewski (koord.), *Rozwój kompetencji finansowych uczniów. Przewodnik dla nauczycieli klas VI–VIII szkół podstawowych*. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2019). *Wspieranie podnoszenia jakości edukacji włączającej w Polsce: Rekomendacje i działania priorytetowe*. European Commission; Ministry of National Education.

Gębski, Ł. (2026). *Powiązanie edukacji finansowej z realiami życia codziennego*. W: K. Waliszewski (koord.), *Rozwój kompetencji finansowych uczniów. Przewodnik dla nauczycieli klas VI–VIII szkół podstawowych*. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Korczak, J. (2025). *Bankructwo małego Dżeka*. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Krajowa Strategia Edukacji Finansowej. (2024). Uchwała Rady Ministrów nr 71 z dnia 25 czerwca 2024 r. w sprawie przyjęcia polityki publicznej „Krajowa Strategia Edukacji Finansowej. Polityka na rzecz rozwijania kompetencji finansowych”.

Leśniak, H. (2025). *Edukacja ekonomiczna w szkołach ponadpodstawowych w opinii studentów I roku*. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Maciejasz, M. (2026). *Edukacja finansowa w podstawie programowej poszczególnych przedmiotów*. W: K. Waliszewski (koord.), *Rozwój kompetencji finansowych uczniów. Przewodnik dla nauczycieli klas IV–VIII szkół podstawowych*. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Orłowski, W. M. (2022). *Ekonomia dla ciekawych, czyli co zeznał porwany profesor*. Dom Wydawniczy Rebis.

PARP. (2023). *Rynek pracy, edukacja, kompetencje: Wykorzystanie sztucznej inteligencji w edukacji (wydanie specjalne)*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.

Rachwał, T. (2019). *Przedsiębiorczość jako kompetencja kluczowa w systemie edukacji*. W: T. Rachwał (red.), [Kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych](#). Wydawnictwo Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji.

Rachwał, T. (2026). *Rozwój kompetencji finansowych uczniów. Poradnik dla dyrektorów i rad rodziców szkół podstawowych*. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Ramy Kompetencji Finansowych UE i OECD dla dzieci i młodzieży. (2023). Komisja Europejska i Międzynarodowa Sieć ds. Edukacji Finansowej OECD (OECD/INFE).

MEN. (2026). Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym (Dz.U. z 2026 r. poz. 378).

Sekścińska, K., Polak, M., Dąbrowska, A., Bączar, A. (2024). *Poziom wiedzy finansowej Polaków 2024*. Warszawski Instytut Bankowości, Fundacja GPW.

Sitek, M., Wasilewska, O. (2024). *Młodzież w świecie pieniędzy. Wyniki badania umiejętności finansowych PISA 2022*. Instytut Badań Edukacyjnych.

Urbaniec, M., Rachwał, T., Sekścińska, K., Ślusarczyk, R., Gołębiowska, M., Leśniak, H., Miłoś, C., Ostafiński, K. (2024). *Edukacja ekonomiczna w szkołach ponadpodstawowych z perspektywy nauczycieli biznesu i zarządzania. Raport z badania*. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Urbaniec, M., Rachwał, T., Sekścińska, K., Ślusarczyk, R., Gołębiowska, M., Leśniak, H., Miłoś, C., Ostafiński, K. (2024). *Edukacja ekonomiczna z perspektywy nauczycieli różnych przedmiotów w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. Raport z badania*. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Waliszewski, K. (koord.) (2026a). *Rozwój kompetencji finansowych uczniów. Przewodnik dla nauczycieli klas VI–VIII szkół podstawowych* [publikacja wieloautorska]. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Waliszewski, K. (koord.) (2026b). *Moja inteligencja finansowa. Poradnik dla uczniów klas VI–VIII szkół podstawowych* [publikacja wieloautorska]. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Waliszewski, K. (koord.) (2026c). *Słownik pojęć finansowych dla szkół podstawowych* [publikacja wieloautorska]. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Aneks – edukacja ekonomiczno-finansowa w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej

Aneks obejmuje 5 tabel:

- tabele A i B przedstawiają treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności, które w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej są przypisane do modułu ekonomiczno-finansowego. Tabela A dotyczy I etapu edukacji w szkole podstawowej, tabela B – klas starszych. W przypadku niektórych przedmiotów (edukacji obywatelskiej, geografii, matematyki) w tabeli uwzględniono też te wymagania szczegółowe, które są ważne w edukacji ekonomiczno-finansowej, a podstawa programowa nie przypisuje ich wprost do modułu. Zapisy te są w wierszach z jasnoszarym tłem;
- tabela C zawiera przykłady treści nauczania – wymagań szczegółowych z zakresu innych przedmiotów, które choć nie zostały przypisane do modułu ekonomiczno-finansowego, to są z nim spójne i ważne dla realizacji celów edukacji ekonomicznej w szkole;
- tabele D i E obejmują zapisy z zakresu edukacji ekonomiczno-finansowej, które znajdują się w podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkole podstawowej.

Tabele uwzględniają także niektóre doświadczenia edukacyjne, które stanowią okazję do realizacji celów edukacji ekonomiczno-finansowej.

Tabela A.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności przypisane do modułu ekonomiczno-finansowego w klasach I–III szkoły podstawowej (edukacja wczesnoszkolna)

Edukacja wczesnoszkolna
Uczeń:
• posługuje się w codziennych sytuacjach jednostkami: złoty, grosz;
• wykonuje w kontekstach praktycznych obliczenia pieniężne, m.in. związane z budżetem domowym, zakupami, oszczędzaniem, a także odczytuje zapis dziesiętny cen towarów;
• odczytuje i interpretuje dane przedstawione za pomocą prostych tabel i diagramów słupkowych;
• wykorzystuje umiejętności matematyczne w codziennych sytuacjach, w tym sytuacjach zakupowych czy związanych z zarządzaniem kieszonkowym czy oszczędzaniem;

• przejawia zachowania ukazujące racjonalne korzystanie z materiałów i minimalizujące negatywny wpływ na przyrodę, w tym ograniczające zachowania konsumpcyjne;
• wyjaśnia konieczność oszczędzania zasobów Ziemi w codziennym życiu i proponuje własne pomysły takich działań poparte eksperymentami lub obserwacjami;
• rozpoznaje wpływ innych osób, a także mediów i reklamy na swoje decyzje dotyczące wydatków;
• odróżnia polskie banknoty i monety od banknotów i monet innych państw oraz wie, że waluty można wymieniać;
• nazywa różne formy i źródła dochodu w rodzinie i zauważa różnice w dochodach ludzi;
• układa listę zakupów, odróżniając potrzeby od pragnień (zachcianek), jest przygotowany do podejmowania prostych decyzji zakupowych uwzględniających dostępne środki oraz korzyści wynikające z oszczędzania;
• wyjaśnia cel przechowywania pieniędzy w odpowiednich instytucjach finansowych.
Doświadczenie edukacyjne: • uczeń przynajmniej raz w trakcie etapu edukacyjnego [...] pracując w grupie, realizuje pod opieką nauczyciela przynajmniej po jednym projekcie edukacyjnym z każdego z obszarów, które dotyczą: a) przedsiębiorczości (np. sklepik, kiermasz charytatywny)

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym.

Tabela B.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności przypisane do modułu ekonomiczno-finansowego w klasach IV–VIII szkoły podstawowej (edukacja obywatelska, geografia, matematyka, zajęcia praktyczno-techniczne)

Edukacja obywatelska
Uczeń:
• wyjaśnia, czym jest budżet domowy, opisuje źródła dochodów i typowe wydatki w gospodarstwie domowym, wyjaśnia wpływ własnych wyborów konsumenckich na finanse rodziny i własne oszczędności, dyskutuje na temat odpowiedzialnych decyzji zakupowych;
• potrafi odpowiedzialnie i bezpiecznie korzystać z dostępnych niepełnoletnim produktów finansowych, podaje przykłady podstawowych praw konsumenta i korzysta z nich w sytuacjach życia codziennego;
• na przykładzie własnej gminy wskazuje najważniejsze źródła jej dochodów oraz najważniejsze wydatki, rozpoznaje konsekwencje decyzji dotyczących wydatków gminy dla swojego otoczenia, przedstawia przykłady realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich (wymaganie do wyboru);

• wyjaśnia pojęcia państwa i narodu oraz różnice między obywatelstwem a narodowością, tłumaczy, do czego państwo jest potrzebne obywatelom, i opisuje związek między wysokością podatków, budżetem państwa a dostępnością i jakością usług publicznych;
• wskazuje najważniejsze źródła dochodów oraz najważniejsze wydatki budżetu państwa, porównuje modele państwa opiekuńczego i minimalnego, oceniając konsekwencje dla życia obywateli, formułuje opinię w tej sprawie i dyskutuje o niej (wymaganie do wyboru);
• rozpoznaje przejawy gospodarczych współzależności globalnych, opisuje ich konsekwencje dla społeczności lokalnej i mieszkańców innych państw, wskazuje działania w duchu świadomej konsumpcji lub patriotyzmu gospodarczego mogące mieć pozytywny wpływ na te zależności, w miarę możliwości podejmuje takie działania;
• na przykładach wyjaśnia znaczenie członkostwa Polski w Unii Europejskiej, wskazuje przykłady wykorzystania czterech swobód rynku wewnętrznego i wykorzystuje wiedzę na ich temat do zaplanowania podróży lub nauki.
Doświadczenie edukacyjne grupowe: • uczniowie podejmują działanie, które odpowiada na konkretne potrzeby lub problemy społeczności szkolnej, w tym identyfikują problem, proponują działania, opracowują budżet, uzyskują zgodę na ich wprowadzenie i realizują je
Geografia
Uczeń:
• identyfikuje zmiany na rynku pracy wynikające z uwarunkowań demograficznych, gospodarczych i technologicznych;
• przewiduje konsekwencje senioralizacji i depopulacji dla rozwoju gospodarczego i jakości życia;
• wyjaśnia znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki w rozwoju swojego regionu lub miejscowości zamieszkania, Polski i innych krajów Europy;
• charakteryzuje zmiany w strukturze przemysłu Polski oraz wyszukuje przejawy podnoszenia jego konkurencyjności na rynkach światowych;
• na wybranych przykładach wyjaśnia znaczenie poszczególnych działów usług, w tym transportu, w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski;
• wyjaśnia wpływ przynależności Polski do Unii Europejskiej na funkcjonowanie sektorów rolnictwa, przemysłu i usług (wymaganie do wyboru);
• wyjaśnia znaczenie przemysłu i usług zaawansowanych technologii w rozwoju gospodarczym Polski i Europy na przykładach wybranych przedsiębiorstw (wymaganie do wyboru);
• wyjaśnia różnice gospodarcze między regionami Polski oraz wykazuje wpływ innowacyjności i przedsiębiorczości na ich gospodarkę (wymaganie do wyboru);
• przedstawia nierówności w poziomie rozwoju gospodarczego świata oraz ocenia działania społeczności międzynarodowej wspierające kraje o niższym poziomie rozwoju w przeciwdziałaniu problemom społecznym;

• ocenia wpływ globalnych procesów ekonomicznych na środowisko przyrodnicze i społeczeństwa krajów na wybranych przykładach (wymaganie do wyboru);
• przedstawia przyczyny zróżnicowania rzeźby terenu Polski oraz wyjaśnia jego wpływ na krajobraz, sieć wodną, osadnictwo i działalność gospodarczą;
• wyjaśnia zmiany kierunków i struktury towarowej handlu zagranicznego Polski;
• wykazuje wpływ środowiska Sahelu na gospodarkę i na warunki życia jego mieszkańców;
• porównuje środowisko przyrodnicze i zróżnicowanie kulturowe Indii, Indonezji i Japonii oraz wykazuje ich wpływ na gospodarkę;
• charakteryzuje kraje położone nad Zatoką Perską pod względem cech kulturowych oraz wykazuje związek poziomu rozwoju gospodarczego tych krajów z eksploatacją zasobów surowców energetycznych;
• na przykładzie Stanów Zjednoczonych i Francji przedstawia przyczyny rozwoju technopolii oraz wyjaśnia ich znaczenie w gospodarce opartej na wiedzy;
• wyjaśnia zmiany znaczenia Stanów Zjednoczonych i Chin w gospodarce światowej;
• przedstawia rozmieszczenie ludności i cechy gospodarki Australii na tle warunków przyrodniczych;
• identyfikuje działy gospodarki stanowiące podstawę rozwoju w wybranych krajach Europy i Afryki (wymaganie do wyboru).
Uczeń realizuje, indywidualnie lub w grupie, z pomocą nauczyciela w każdym roku szkolnym nauki geografii co najmniej jedno doświadczenie edukacyjne dotyczące: • stosowania i oceniania przydatności technologii informacyjno-komunikacyjnych do pozyskiwania, przetwarzania, wizualizacji i analizy danych o środowisku geograficznym, w którego ramach uczeń przykładowo: [...] przygotowuje plan podróży zagranicznej, w której uwzględnia odwiedzenie obiektów z listy światowego dziedzictwa UNESCO, oraz szacuje koszty jego realizacji; [...] • rozumienia i wyjaśniania zjawisk oraz procesów zachodzących w środowisku geograficznym, w którego ramach uczeń przykładowo: [...] przeprowadza wywiad z lokalnym przedsiębiorcą lub rolnikiem na temat jego działalności gospodarczej oraz wykazuje jej związek z warunkami środowiska geograficznego; [...] • wykorzystywania wiedzy i umiejętności geograficznych do rozwiązywania problemów z życia codziennego oraz analizy zjawisk zachodzących w otoczeniu, w którego ramach uczeń przykładowo: [...] przeprowadza ankietę na temat potrzeb wybranej grupy społecznej oraz proponuje działania w zakresie poprawy jakości życia możliwe do zrealizowania (np. w ramach budżetu obywatelskiego swojej miejscowości)

Matematyka
Klasy IV–VI
Uczeń:
• oblicza procent danej wielkości w przypadkach osadzonych w kontekście praktycznym;
• oblicza cenę jednostkową i koszt zakupu kilku sztuk towaru, porównuje opłacalność różnych opcji zakupu (np. rabat, promocja, zakup w pakiecie);
• wykonuje obliczenia pieniężne związane z codziennymi wydatkami, budżetem, oszczędzaniem, wymianą walut i porównywaniem cen, interpretuje dokumenty z jednostkami miar i cenami;
• interpretuje dane przedstawione w tekście oraz za pomocą tabel, diagramów i wykresów, w tym wykresów wykonanych za pomocą linii ciągłej, w szczególności porównuje ceny, koszty i wydatki przedstawione w tabelach, na wykresach lub paragonach;
• interpretuje dane dotyczące wydatków, oblicza ich średnią wartość oraz formułuje wnioski dotyczące opłacalności różnych rozwiązań.
Doświadczenie edukacyjne: • uczeń w grupie przygotowuje symulację kosztów wybranego przedsięwzięcia (np. remontu, wycieczki klasowej), zbiera oferty cenowe, tworzy budżet, analizuje opłacalność różnych wariantów, przedstawia i uzasadnia propozycję najlepszego rozwiązania
Klasy VII–VIII
Uczeń:
• stosuje obliczenia procentowe do rozwiązywania problemów w kontekście praktycznym, w tym finansowym, takie jak obliczanie: cen po podwyżce lub przed jej podwyżką albo obniżką, odsetek dla rocznej lokaty, kosztów kredytu, wysokości podatków;
• interpretuje zależność między dwiema wielkościami opisaną za pomocą wykresu, przykładowo zmianę pewnej wielkości w czasie, w tym: przebyta droga, wysokość wynagrodzeń, koszty życia, inflacja;
• stosuje średnią arytmetyczną i medianę w kontekście praktycznym do porównania zestawów danych, w tym danych finansowych.
Doświadczenie edukacyjne: • uczeń pracując w grupie, zbiera informacje na temat wybranego typu produktu lub wybranej usługi finansowej oferowanej przez różne podmioty, wykorzystuje obliczenia matematyczne oraz narzędzia cyfrowe do porównania tych produktów lub usług, wyciąga wnioski i prezentuje je
Zajęcia praktyczno-techniczne
Uczeń:
• indywidualnie lub w grupie dokonuje oceny wykonanych wytworów technicznych na podstawie ustalonych kryteriów, przy wykorzystaniu dostępnych źródeł informacji, analizując ich wpływ na środowisko i koszty realizacji;

• określa podstawowe wymagania wobec planowanego rozwiązania: funkcjonalność, wygodę, bezpieczeństwo, wybrane parametry, wpływ na środowisko i przewiduje koszty;
• ocenia jakość wytworów technicznych zgodnie z przyjętymi kryteriami – ocena bezpośrednia po ulepszeniu;
• czyta rysunek techniczny, ustala liczbę, kształt i wymiary elementów składowych, dobiera materiały i narzędzia, szacuje koszty wykonania na podstawie analizy projektu technicznego;
• prezentuje wykonany wytwór techniczny, omawia zastosowane materiały i narzędzia, napotkane trudności, zdobyte umiejętności oraz możliwe usprawnienia, w tym dotyczące obniżenia kosztów;
• analizuje wpływ regularnej konserwacji urządzeń na ich żywotność i ograniczenie kosztów napraw urządzeń lub zakupu nowych;
• tworzy wytwory techniczne, stosując podstawowe zasady ograniczania ilości odpadów według reguły: „przemyśl, odrzuć, ogranicz, użyj ponownie, poddaj recyklingowi, napraw” oraz uzasadnia znaczenie tych działań w ochronie środowiska;
• analizuje cykl życia wytworu technicznego, uwzględniając koszty środowiskowe i finansowe na każdym etapie;
• wykorzystuje ponownie materiały i naprawia proste urządzenia, stosując zasady racjonalnego gospodarowania energią i zasobami, segreguje odpady, wyjaśnia wpływ tych działań na środowisko i oszczędności w gospodarstwie domowym;
• porównuje koszty zakupu, eksploatacji i konserwacji roweru z innymi środkami transportu oraz analizuje korzyści finansowe i zdrowotne wynikające z codziennego korzystania z roweru

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym.

Tabela C.

Przykładowe wymagania szczegółowe, które choć nie zostały przypisane do modułu, to można je wykorzystać w edukacji ekonomiczno-finansowej w klasach IV–VIII szkoły podstawowej (język polski, język obcy nowożytny, historia, informatyka, przyroda, etyka)

Język polski
Klasy IV–VI
Uczeń:
• komponuje krótsze i dłuższe wypowiedzi o charakterze użytkowym, takie jak sprawozdanie i inne wypowiedzi relacjonujące, korespondencja tradycyjna i elektroniczna, samodzielnie przygotowana prezentacja multimedialna;
• odróżnia informacje o faktach od opinii – moduł medialny;

rozpoznaje, w jaki sposób przekazy, w tym reklamy, wpływają na zachowania i kluczowe życiowe decyzje – moduł medialny
Klasy VII–VIII
Uczeń:
tworzy wypowiedzi nieoficjalne i oficjalne o charakterze użytkowym, służące realizacji różnych celów, w tym prośby i zapytania, także w formie korespondencji elektronicznej;
rozpoznaje czynniki wpływające na dostępność, wiarygodność i bezstronność przekazów oraz na ich odbiór, a także rozpoznaje fałsz i dezinformację – moduł medialny;
wykorzystuje pojęcia: analiza krytyczna, bańka informacyjna, błędy poznawcze, higiena cyfrowa, krytyczne myślenie, profilowanie treści, przekaz informacyjny, przekaz medialny, przeładowanie informacyjne, fałszywe informacje, dezinformacja – moduł medialny
Język obcy nowożytny
poziom A1
Uczeń:
posługuje się elementarnym zasobem środków leksykalnych i fonetycznych oraz minimalnym zasobem środków gramatycznych i ortograficznych niezbędnych do realizacji pozostałych wymagań szczegółowych dotyczących wiedzy i umiejętności w zakresie tematów: [...] praca: zawody i związane z nimi czynności, miejsce pracy; [...] zakupy i usługi: rodzaje sklepów, towary i ich cechy, odzież, sprzedawanie i kupowanie [...];
przekazuje w języku obcym nowożytnym informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. na wykresach, mapach, w symbolach, piktogramach) lub audiowizualnych (np. w filmach, reklamach)
poziom A2
Uczeń:
posługuje się podstawowym zasobem środków językowych: leksykalnych, gramatycznych, fonetycznych i ortograficznych, niezbędnych do realizacji pozostałych wymagań szczegółowych dotyczących wiedzy i umiejętności, w zakresie tematów: [...] praca: zawody i związane z nimi czynności, miejsce pracy, wybór zawodu; [...] zakupy i usługi: rodzaje sklepów, towary i ich cechy, odzież, sprzedawanie i kupowanie, środki płatnicze, promocja i reklama, korzystanie z usług [...]
Historia
Klasy VII–VIII
Uczeń:
przedstawia sytuację w III RP, używając terminów: lustracja, obrady Okrągłego Stołu, plan Balcerowicza, pluralizm polityczny, „powódź tysiąclecia 1997”, prywatyzacja, samorząd, transformacja systemowa, wybory czerwcowe, w tym uwzględniając postać Tadeusza Mazowieckiego;

• analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia wpływ transformacji systemowej na własny region oraz różne grupy społeczne;
• przedstawia specyfikę współczesnego świata, używając terminów: degradacja i ochrona środowiska, globalizacja, migracje, NATO, rewolucja naukowo-techniczna, rozpad ładu międzynarodowego, Unia Europejska, zmiana klimatu, zagrożenie wojną;
• wskazuje przejawy globalizacji w swoim otoczeniu i ocenia to zjawisko z perspektywy różnych grup społecznych i mieszkańców wybranych krajów;
• analizując źródła, na wybranych przykładach ukazuje korzyści i wyzwania wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej i NATO, formułuje i uzasadnia własną opinię oraz podejmuje dyskusję na jej temat
Informatyka
Klasy IV–VI
Uczeń:
• wykonuje w arkuszu kalkulacyjnym proste obliczenia i analizę danych dla zadań z różnych przedmiotów, w tym zadań osadzonych w kontekście rzeczywistym, i uzupełnia je odpowiednimi wykresami, a następnie formułuje wnioski;
• opracowuje proste dokumenty tekstowe rozbudowane o ilustracje (np. opisy zrealizowanych projektów, kartki okolicznościowe czy plakaty) i stosuje w nich elementy formatowania odpowiednie do treści, w tym wyliczenia i tabele
Klasy VII–VIII
Uczeń:
• projektuje publikacje graficzne z wykorzystaniem narzędzi do edycji grafiki rastrowej i wektorowej, dbając o czytelność oraz spójność wizualną przekazu;
• analizuje dane z różnych dziedzin z użyciem arkusza kalkulacyjnego, stosując formuły i różne rodzaje adresowania, porządkuje i filtruje dane, uzupełnia obliczenia odpowiednimi wykresami, a następnie interpretuje wyniki, dostrzega zależności i formułuje wnioski;
• chroni hasła, używa menedżera haseł oraz świadomie zarządza informacjami o sobie udostępnianymi w Internecie;
• rozpoznaje manipulacje w środowisku cyfrowym oraz ocenia ich skutki etyczne, społeczne i prawne
Przyroda
Uczeń:
• omawia, czym jest uzależnienie, wymienia zachowania i substancje, od których można się uzależnić, oraz dyskutuje o ich skutkach zdrowotnych i wpływie na relacje z innymi ludźmi;
• wskazuje i opisuje na mapie położenie kraju pochodzenia wybranych produktów spożywczych, wykorzystując informacje zawarte na opakowaniach;

rozpoznaje zmiany w krajobrazie, porównując zdjęcia satelitarne z różnych okresów, oraz dyskutuje o wpływie działalności człowieka na krajobraz i środowisko przyrodnicze – moduł klimatyczny;
omawia wpływ zmiany klimatu i działalności gospodarczej człowieka na funkcjonowanie ekosystemów oraz utratę różnorodności biologicznej – moduł klimatyczny
Etyka
Uczeń:
charakteryzuje i stosuje w dyskusji następujące pojęcia dotyczące wartości i postaw: dobro moralne, roztropność, sprawiedliwość, umiarkowanie, odwaga, miłość, szczęście, szacunek, troska, solidarność, odpowiedzialność, wolność, godność, prawda, piękno, życie, zdrowie, wiedza;
odróżnia działania sprawiedliwe od niesprawiedliwych, uzasadnia swoją ocenę i podaje przykłady takich działań na podstawie codziennego doświadczenia;
wskazuje przejawy nierówności społecznych w otaczającym świecie i podejmuje refleksję nad ich moralnym znaczeniem (wymaganie do wyboru);
odróżnia informacje wiarygodne od niewiarygodnych i wskazuje racje dokonanego odróżnienia;
odróżnia wypowiedzi o charakterze manipulacyjnym od perswazyjnych wypowiedzi argumentacyjnych;
podaje przykłady działań indywidualnych i systemowych zmierzających do ograniczenia marnowania zasobów naturalnych i żywności;
rozważa koncepcję zrównoważonego rozwoju i dyskutuje o idei odpowiedzialności za przyszłe pokolenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym.

Tabela D.

Przykładowe osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego, które dotyczą edukacji ekonomiczno-finansowej

Dziecko:
dostrzega różnorodność i znaczenie funkcji pełnionych przez ludzi w społeczeństwie, przyjmuje je w zabawie (np. w sklep);
charakteryzuje pracę osób wykonujących różne zawody i zdaje sobie sprawę, że dzięki pracy osiąga się dochód;
wyjaśnia, do czego służą pieniądze, ma świadomość, że ludzie dysponują ograniczoną ilością pieniędzy oraz że po wydaniu pieniędzy na zakup towaru lub usługi nie można ich już wydać na coś innego;

• wyjaśnia, na czym polega oszczędzanie oraz dlaczego warto oszczędzać;
• odróżnia potrzeby od pragnień (zachcianek), nazywa swoje potrzeby i proponuje sposób ich zaspokojenia, wyraża sprzeciw w sytuacjach niepewności, zagrożenia, braku komfortu;
• odczytuje zapis cyfrowy liczb, które obserwuje w najbliższym otoczeniu (np. w kalendarzu, na budynkach, na znakach drogowych, ceny w sklepach);
• rozpoznaje monety i banknoty, wykonuje proste obliczenia;
• segreguje odpady, mając świadomość pozytywnych skutków dla przyrody i gospodarki;
• stosuje zasady rozsądnego korzystania z zasobów naturalnych;
• określa wpływ mediów na życie codzienne, rozpoznaje reklamy i ma świadomość, czemu one służą.
Doświadczenie edukacyjne: • dziecko przynajmniej raz w trakcie edukacji przedszkolnej planuje i robi zakupy w sklepie

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym.

Tabela E.

Przykładowe treści nauczania z zakresu edukacji ekonomiczno-finansowej, które znajdują się w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkole podstawowej

Uczeń:
• rozpoznaje monety i banknoty, wyjaśnia ich przeznaczenie, wykonuje proste operacje pieniężne, korzystając także z nowoczesnych form płatności;
• wyjaśnia, że w rodzinie ponosi się wspólne wydatki, że pieniądze nie są nieograniczone i należy je dzielić między różne potrzeby;
• dostrzega, że członkowie rodziny mogą mieć różne obowiązki domowe, i ma świadomość, że ich wykonywanie ma wartość, nawet jeśli nie wiąże się z otrzymywaniem pieniędzy;
• podaje przykłady prac wykonywanych w domu i szkole oraz wyjaśnia, dlaczego są potrzebne;
• wyjaśnia, że praca wiąże się z wykonywaniem obowiązków i że dzięki niej ludzie otrzymują pieniądze potrzebne do życia;
• nazywa i charakteryzuje wybrane zawody, dopasowuje je do swoich możliwości oraz zainteresowań, planuje swoją przyszłość zawodową, zna osoby wspierające go w tym procesie;
• dokonuje prostych wyborów zakupowych, porównuje ceny i rozumie, że nie zawsze można kupić wszystko, co się chce;

• rozumie, że ludzie pracują w różnych zawodach, a ich praca jest potrzebna, aby inni mogli korzystać z produktów i usług przez nich wytwarzanych bądź świadczonych;
• podpisuje dokument, wyjaśnia znaczenie swojego podpisu oraz wskazuje sytuacje, w których należy zachować ostrożność przy podpisywaniu

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym.